МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

_____гуманітарний факультет_____

_____кафедра теорії та практики перекладу_____

пояснювальна записка до

дипломної роботи
магістра

ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АНГЛОМОВНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Виконав: студент (-ка) групи ГФ-319м

Спеціальність: 035 «Філологія»

Освітня програма (спеціалізація):
035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»

Колодій Євгенія Олександрівна

Керівник __к.ф.н., доц. О. М. Хавкіна

Рецензент д.ф.н., проф. А. М. Приходько

Запоріжжя-2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
(повне найменування закладу вищої освіти)

Інститут, факультет ЕГІ, гуманітарний факультет
Кафедра теорії та практики перекладу
Ступінь вищої освіти магістр
Спеціальність 035 «Філологія»
(код і найменування)
Освітня програма (спеціалізація) 035.041 «Філологія (германські мови та літератури (переклад включно)), перша – англійська»
(назва освітньої програми (спеціалізації)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

_____
«_____» _____2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА

Колодій Євгенії Олександрівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проекту (роботи) Відтворення лінгвальних особливостей англомовної дитячої літератури в українських перекладах
керівник проекту (роботи) Хавкіна Олена Миколаївна, к. ф. н., доцент ,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом закладу вищої освіти від «06» листопада 2020 року № 316

2. Строк подання студентом проекту (роботи) 18 грудня 2020 р.

3. Вихідні дані до проекту (роботи): теоретичні та критичні праці вітчизняних та зарубіжних вчених: І. Бойцун, І. Гальперіна, А. Загнітка, В. Кизилової, Е. Мінцис та ін.; повість Р. Дала «Матильда», англомовні дитячі пісні; повість Р. Дала «Чарлі та шоколадна фабрика» та її переклад В. Морозова.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): теоретичні засади вивчення художнього тексту; лінгвальні особливості англомовної дитячої літератури; методи і прийоми відтворення мовних особливостей дитячої літератури в перекладах.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
_____
_____

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
I	Хавкіна О. М., к. філол. н., доцент		
II	Хавкіна О. М., к. філол. н., доцент		
III	Хавкіна О. М., к. філол. н., доцент		
IV	Журавель С.М., ст. викладач		
Нормоконтроль	Підгорна А. Б., к. філол. н., доцент		

7. Дата видачі завдання «7» вересня 2020 року.

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1.	Вибір теми дипломної роботи	вересень 2020	виконано
2.	Розробка завдання на дипломну роботу	вересень 2020	виконано
3.	Складання календарного плану роботи	вересень 2020	виконано
4.	Збирання матеріалу для написання 1-3 розділів	вересень – жовтень 2020	виконано
5.	Підготовка розділу 1	жовтень 2020	виконано
6.	Підготовка розділу 2	листопад 2020	виконано
7.	Підготовка розділу 3	листопад 2020	виконано
8.	Підготовка розділу 4	листопад 2020	виконано
8.	Написання вступу і загальних висновків роботи	листопад – грудень 2020	виконано
9.	Оформлення дипломної роботи	грудень 2020	виконано
10.	Нормоконтроль	1-10 грудня 2020	
11.	Рецензування дипломної роботи	10-12 грудня 2020	
12.	Захист дипломної роботи		

Студента _____ ____Колодій Є. О
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник проекту (роботи) _____ ___Хавкіна О. М.__
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

ДР: 93 с., 7 рис., 1 додаток, 81 джерело.

Об'єкт дослідження – англомовні тексти дитячої літератури та їх україномовні переклади з огляду на їх лінгво-стилістичні особливості.

Мета роботи – дослідження текстів дитячої літератури англійською мовою, визначення їх лінгвальних особливостей та з'ясування специфіки їх відтворення при перекладі українською.

Методи дослідження: метод семантичного аналізу; метод компонентного аналізу; метод стилістичного аналізу; метод словникових дефініцій; компаративний метод; метод перекладацького аналізу.

В першому розділі дипломної роботи представлено теоретичні засади вивчення художніх текстів, зокрема текстів дитячої літератури. В другому розділі досліджено основні різнорівневі лінгвальні особливості дитячої літератури як окремого жанру та наведено приклади їх використання в англомовних текстах для дітей. Третій розділ роботи містить порівняльний аналіз зазначених лінгвостилістичних особливостей у повісті англійського письменника Р. Дала «Чарлі та шоколадна фабрика» та в його українському перекладі В. Морозова. Четвертий розділ присвячено питанню цивільного захисту та охорони праці в галузі. Детально описано усі норми безпеки та гігієни праці, визначено дії при нещасних випадках. В результаті проведеного дослідження та аналізу визначено основні лінгвостилістичні особливості, характерні для англомовної літератури для дітей, та специфіку їх відтворення українською мовою.

ТЕКСТ, ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА, ФОНІКА, ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ, СИНТАКСИС, ГРАФІКА, ПЕРЕКЛАД

ЗМІСТ

Завдання на роботу

Реферат

ВСТУП 7

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ . 10

1.1. Поняття та визначення тексту 10

1.2. Своєрідність художніх текстів 12

1.3. Специфіка дитячої літератури як жанрового підвиду художньої літератури 15

РОЗДІЛ 2. ЛІНГВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ 19

2.1. Засоби фоніки 19

2.2. Лексико-стилістичні ознаки 23

2.3. Синтаксичні засоби 27

2.4. Графічні особливості 29

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИ І ПРИЙОМИ ВІДТВОРЕННЯ МОВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ПЕРЕКЛАДАХ 36

3.1. Специфіка передачі засобів фоніки 36

3.2. Відтворення лексико-стилістичних ознак 40

3.3. Передача синтаксичних засобів 50

3.4. Графічні особливості 54

РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ 58

4.1. Аналіз потенційних небезпек 58

4.2. Заходи щодо забезпечення безпеки 60

4.3. Заходи з виробничої санітарії і гігієни праці 63

4.4. Заходи безпеки у надзвичайних ситуаціях 67

4.4.1. Заходи з пожежної безпеки..... 67

4.4.2. Порядок дій сил цивільного захисту при ліквідації наслідків стихійних лих 69

ВИСНОВКИ..... 72

SUMMARY 76

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 80

ДОДАТКИ..... 89

Додаток А. Тези доповіді «Специфіка перекладу дитячої літератури»..... 89

ВСТУП

Дитяча література була і є сьогодні одним з найпопулярніших підвидів загальної літератури. Цінність її полягає у вихованні дитини та у розвитку її світогляду. Даний жанр завжди цікавив не лише дітей та їх батьків. Питання дитячої літератури вже досить давно привертає увагу викладачів, психологів, літературознавців та, зокрема, перекладачів.

Дитяча література є динамічним та достатньо яскравим різновидом художньої літератури. Мова даних творів самобутня та унікальна. Літературі для дітей властиві такі риси як повнота фактів, небуденність обставин, велика кількість пригод та різноманітна поведінка персонажів. Вони, у свою чергу, роблять читача активним учасником подій, дають змогу добре орієнтуватися у будь-яких ситуаціях та брати участь у розв'язанні незвичайних завдань.

Дослідженню даного напряму присвячено багато робіт, зокрема праці таких вітчизняних та закордонних учених: Т. Балагури [4], Т. Бобіної [7], Н. Богданець-Білоскаленко [8], І. Бойцун [9], В. Винник [10], У. Вовк [12], У. Гнідець [14], Н. Дев'ятко [21], Т. Долбенко [22, 23], Р. Зорівчак [29], Н. Камишанової [31], В. Кизилової [33], А. Костецького [38], Л. Лебедівни [41], Д. Чайдак [66] та інших. Науковці розкривають сутність поняття «дитяча література» та описують основні особливості та відмінності творів для дітей від інших різновидів художніх текстів.

Проте, в згаданих роботах увага здебільшого приділяється лише суто україномовним або цілком англомовним текстам та їх аналізу. Питання адекватної передачі лінгвостилістичних особливостей англомовної дитячої літератури у перекладах іншими мовами порушувалися в них лише подекуди, не всебічно, що пояснює **актуальність** пропонованої роботи.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дипломну роботу виконано в межах ініціативної наукової теми кафедри теорії та практики перекладу

Національного університету «Запорізька політехніка» № 61118 «Система й структура германських мов у когнітивно-комунікативній парадигмі знання». Тема роботи затверджена наказом ректора № 316 від 06.11.2020 р.

Об'єктом дослідження виступають англомовні тексти творів для дітей та їх переклади українською мовою.

Предметом аналізу постають їх фонетичні, лексичні, граматичні, стилістичні та графічні особливості.

Метою роботи є з'ясування лінгвальних особливостей англомовної дитячої літератури та шляхи їх відтворення при перекладі українською мовою.

Досягнення зазначеної мети потребує розв'язання низки **завдань**:

- простежити основні теоретичні засади вивчення художнього тексту;
- з'ясувати жанрову специфіку творів для дітей;
- проаналізувати основні лінгвостилістичні особливості англомовної дитячої літератури;
- порівняти англомовний дитячий твір з його україномовним перекладом;
- з'ясувати повноту відтворення лінгво-стилістичних особливостей у тексті перекладу.

Матеріалом роботи слугували повісті, казки, вірші та пісні англійською мовою, та, відповідно, – мовою перекладу.

У процесі аналізу було застосовано такі **методи** дослідження: метод семантичного аналізу – для виявлення основних характеристик текстів, які будуть особливо важливими при їх подальшому дослідженні; метод компонентного аналізу – для встановлення структури плану змісту лексико-семантичних одиниць; метод стилістичного аналізу – для вивчення стилістичних особливостей аналізованих текстів; метод словникових дефініцій – для дослідження специфіки функціонування лінгвальних одиниць; компаративний метод – для виявлення спільних та відмінних лінгвальних особливостей у текстах для дітей англійською та українською мовами; метод

перекладацького аналізу – для аналізу труднощів, що можуть виникнути під час перекладу відповідних текстів та виявлення шляхів їх подолання через застосування перекладацьких трансформацій.

Теоретичне значення даної роботи визначається глибоким теоретичним дослідженням лінгвостилістичних особливостей текстів для дітей, а саме – засобів фоніки, лексико-стилістичних ознак, синтаксичних засобів та графічних особливостей.

Практичне значення дослідження визначене, перш за все, можливістю застосування результатів роботи на практиці при роботі з літературними текстами для дітей, зокрема при їх перекладі. Окрім того, методологію даного дослідження можна використовувати при аналізі текстів інших типів та функціональних стилів.

Апробація роботи. Результати роботи доповідалися на ІІ Всеукраїнській науково-практичній конференції «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі» (9-10 квітня 2020 р., м. Запоріжжя) [35].

Наукова логіка дослідження, його мета та поставлені завдання зумовлюють **структуру** даної роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (81 найменування) та додатку. Загальний обсяг роботи – 93 сторінки.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

1.1. Поняття та визначення тексту

На сьогодні існує велика кількість визначень поняття «текст», запропонованих вітчизняними та закордонними науковцями. Так, у літературознавчому словнику-довіднику текст трактується як «відтворена на письмі або друком авторська праця» [44, с. 662].

О. Селіванова у своїй енциклопедії лінгвістичних термінів зазначає, що «текстом називається цілісна семіотична форма лінгвопсихоментальної діяльності мовця, концептуально та структурно інтегрована, що служить прагматичним посередником комунікації й діалогічно вбудована до семіотичного універсуму культури» [61, с. 599]. Покладаючись на праці деяких вітчизняних науковців, можна знайти ще декілька цікавих дефініцій. На думку А. Загнітка, «текст є складним та різностороннім; інтерпретуючи його, можна виявити різноманітні почуття та думки, які були вкладені в нього автором» [28, с. 11]. І. Гальперін, у свою чергу, вважає, що «це продукт мовленнєвого процесу, якому характерна завершеність, цілеспрямованість та прагматична визначеність; він може бути втіленням письмового документа або літературного твору, що містить заголовок, надфразові єдності, які об'єднані різними типами зв'язку (лексичним, граматичним чи стилістичним)» [13, с. 9]. На нашу думку, визначення тексту за І. Гальперіним є найточнішим, тому що охоплює усі важливі аспекти та особливості даного поняття. Далі в нашій роботі ми спиратимемося саме на нього.

Основними текстовими категоріями виступають цілісність, зв’язність, концептуальність, модальність та інформативність. Цілісність тексту визначається двома взаємопов'язаними категоріями − членованістю і зв'язністю.

Кожній текстовій складовій характерна відносна смислова завершеність. Формальна зв'язність тексту називається когезією або зовнішньою злитістю, а змістова зв'язність, в свою чергу, − когерентністю або внутрішньою злитістю чи інтегративністю. Ідея (або концепт) – це те, без чого будь-який текст просто не зможе існувати. Про модальність тексту А. Загнітко писав наступне: «вона визначається ще до його створення: з першого авторського вибору теми і проблеми твору» [28, с. 12].

Також для тексту важливими є деякі парадигми: жанрова, яка розкриває особливості структури тексту; функціонально-стильова − об'єднує тексти за функціональним спрямуванням та індивідуально-авторська, що поєднує всі твори певного автора Інформативність визначається у здатності тексту передавати завершене повідомлення та будь-яку інформацію. Інформативність – це провідна властивість тексту, що розкриває об'єм інформації, що міститься в ньому, її роль та новизну

Також важливо звернути увагу на засоби зв’язку, адже це один з найважливіших аспектів при дослідженні й, тим більше, при створенні власного тексту. Доречним прикладом є класифікація засобів, яку представив П. Селігей у своїй статті «Народжується текст...». На його думку, «даними засобами зв'язку мають бути представлені такі елементи, які забезпечуватимуть цілісність стилю, а саме психологічні, змістові та логічні зв'язки» [62, с. 47]. До них учений відносить «єдність часу, місця та дійових осіб». Під літературними риторичними та літературними засобами зв'язку автор розуміє «прийоми композиції твору, тобто обрамлення, сюжетні лінії, дотримання законів жанру, побудову компоненту тексту як риторичної фігури». П. Селігей описує лексичні засоби зв'язку як «добір вдалих, доречних слів, вживання синонімів та антонімів, включення професійної або іншомовної лексики, вживання різноманітних фразеологізмів». До граматичних засобів зв’язку віднесено «повтор сполучників та співвідносних з ними займенників, прислівників,

наявність питальних речень та відповідей на них, однорідні члени речення, вставні одиниці тощо». До стилістичних зв'язків відносять весь текст, який витримано в одному стилі або його доцільні зміни. Інтонаційними засобами втор називає «емоційні інтонації, зокрема на початку та в кінці, різноманітні паузи, тембр голосу, фразові та логічні наголоси тощо» [62, с. 47].

Отже, проаналізувавши усі зазначені джерела, можемо узагальнити визначення поняття «текст». Текстом називається авторська праця, відтворена письмово чи друком. Це можуть бути висловлювання, будь-які документи, тощо. Це автономне та цілісне утворення, що об'єднує в собі думки і почуття автора та аудиторії. Тексту притаманні зв'язність, інформативність, концептуальність та цілісність.

1.2. Своєрідність художніх текстів

Художня література (або красне письменство) – один з різновидів літератури, писані та друковані твори певних народів, епох, людства; різновид мистецтва слова, який описує дійсність художніми образами. В оксфордському словнику літературних термінів визначення «художня література» зазвичай представлене як «fiction», та має також й інше значення – белетристика. «Цей підвид літератури має особливий статус на відміну від наукових, релігійних та технічних текстів» [77]. У літературознавстві сьогодні частіше користуються таким поняттям, як «художня вигадка», коли зображується щось фантастичне, уявне, або, як казав Аристотель: «не те, що насправді сталося, а те, що могло статися» [3, с. 665].

Текст називається художнім коли виконує естетичну функцію. Вона, в свою чергу, має властивість змінюватися з часом. Той текст, який колись називався художнім в наші дні може належати вже зовсім до іншої категорії.

Головна причина – зміна естетичних норм. Як приклад можна привести праці Бюффона з біології, які в наші дні опубліковані у відомій серії «Бібліотека Плеяди», де зазвичай переважають твори класиків. Функціональна сутність і особливість художнього твору полягає у тому, щоб представлений у ньому світ (вигаданий, нереальний чи той, що є відображенням реальності) був скомпонований належним чином і викликав естетичні переживання.

З точки зору формалістів, естетична функція реалізується у зосередженні тексту на самому собі. Головною сферою має бути сфера вираження. Тобто для нехудожніх текстів головним питанням є «що?», а для художніх − «як?». Для представників формальної школи план вираження був певною автономною сферою, яка мала культурну цінність. Якщо розглядати художній текст з боку сучасної семіотики, то його семантичне навантаження буде значно більшим. Тоді, коли нехудожній текст обмежується буквальними значеннями, художній наділяється складною системою емоційно-експресивних значень. Художній текст буде виконувати свою естетичну функцію за умови наявності попередніх знань про так званий «прихований зміст» та необхідності його розгадати та зрозуміти. Особливі «сигнали» спонукають читача до розшифрування додаткових культурних кодів та вказують на художність тексту. В залежності від постійного протистояння традиційних стилістичних та жанрових норм і новацій в літературі подача культурних кодів постійно змінюється. Особливість художньої літератури полягає у зіставленні з такими видами мистецтва як музика, театр, образотворче мистецтво, кіно, тощо. Вони, в свою чергу, поєднують словесно-мовний матеріал зі своїм власним. Також слід зазначити, що художня література - це об'єднання авторських творів на відміну від фольклору.

Аналізуючи художню літературу, доречним буде звернути увагу на те, як класифікуються її твори. Традиційно художня література поділяється на поезію та прозу. За родами вона була поділена Аристотелем на епос, лірику і драму.

Епосом називаються оповіді про події з минулого, які вже сталися та згадуються оповідачем. Основними епічними жанрами є казка, новела, повість, міф, оповідання, роман, епопея та художній нарис. Лірика спрямована на внутрішній світ людини, її свідомість, враження, емоції, думки та переживання. Провідними жанрами виступають ода, станси, послання, елегія, сонет, мадригал. Для драми характерне художнє зображення повсякденних життєвих колізій. Основними драматичними жанрами є комедія, трагедія, трагікомедія, водевіль, мелодрама та фарс.

Художній стиль зорієнтовано саме на художню творчість. Провідним його завданням є вплив на читача, його почуття, думки через створені автором образи в поезії чи прозі. У художньому стилі широко розповсюджені різноманітні мовні засоби, багатий лексичний склад мови. Літературознавці розглядають цей стиль як універсальне утворення, бо для переконливого і правдивого зображення подій автори доповнюють свої твори компонентами інших стилів. Окрім літератури художній стиль також поширюється на творчу діяльність, різні види мистецтва, культуру та освіту. Як вже було зазначено раніше, це стиль, який окрім інформативної функції, також виконує естетичну, впливає художніми засобами та різноманітними образами на почуття й думки читачів, переконує, сприяє формуванню моральних якостей та естетичних смаків.

Основними ознаками художнього стилю є образність, поетичний опис подій, естетика мовлення, експресія та інтенсивність вираження. Образність представлена у творах різними персонажами та символами, що несуть у собі певне приховане повідомлення. Естетика мовлення покликана пробуджувати у читачів почуття прекрасного та принесення задоволення. Думки у художніх текстах можуть виражатися по-різному: урочисто, лагідно, піднесено, жартівливо, іронічно, тощо. Також обов'язковою умовою є використання великої кількості художніх засобів: епітетів, метафор, порівнянь, алегорій,

гіпербол. Дійсність описується чуттєво, будь-які норми тут відсутні. Визначальною рисою є суб'єктивізм у розумінні та відображенні навколишнього світу. Основними мовними засобами виступають насичена емоційно-експресивна лексика, авторські новоутворення, індивідуальний стиль, речення різноманітних типів та синтаксичних зв'язків, особливості інтонування та ритмомелодики, стилістичні фігури.

Отже, покладаючись на усю систематизовану вище інформацію, можна сформулювати висновки щодо визначення терміну «художня література». Це різновид літератури, різноманітні авторські тексти з багатою лексикою, художніми засобами та різноманітними прийомами, що містять не стільки пізнавальний компонент, скільки впливають на думки, почуття, емоції читача та приносять естетичне задоволення.

1.3. Специфіка дитячої літератури як жанрового підвиду художньої літератури

Дитяча література – це яскравий різновид загальної літератури, що завжди цікавив літературознавців та педагогів. Специфіка її полягає в освітньо-виховних завданнях, віці читацької аудиторії та поєднанні мистецтва слова з педагогічними засадами [45]. На сьогодні дитяча література є повноправною складовою літературного процесу. Різні її аспекти досліджувалися такими талановитими літературознавцями як І. Бойцун [6], Т. Качак [28], В. Кизилова [30], С. Лелер [79], Л. Мацевко-Бекерська [46], Т. Новальська [50], Л. Овдійчук [52], Є. Огар [53], О. Панько [54], О. Папуша [55], О. Ребрій [58], Б. Салюк [60], М. Славова [63], Д. Такер [80], Д. Фергюсон [74], С. Хороб [65], В. Чудинова [68], Б. Шалагінов [69]. Починаючи з ХХ ст. і до наших днів, вченими та педагогами було застосовано безліч підходів для вивчення даного явища.

Безумовно, це говорить про великі перспективи розвитку та водночас про труднощі у дослідженні цього напряму [35].

Досі немає одностайного визначення поняття дитячої літератури. Наприклад, Т. Б. Качак у своєму методичному посібнику зазначає, що «дитяча література – термін, який має безліч суперечливих дефініцій» [18, с. 285]. На її думку, «у поняття «дитяча література» є два значення: вузьке − література, створена самими дітьми, і широке − література, написана письменниками для дітей різного віку» [18, с. 285]. В літературознавчому словнику-довіднику розмежовують «дитячу літературу» і «літературу для дітей» і пропонують наступне тлумачення: «дитячою літературою є усна і писемна словесність, створена дітьми; різні жанри фольклору з елементами гри». Зазначається, що «дитячій літературі притаманна неоднорідність, специфічна художня форма, багата фантазія автора та ритмізоване мовлення; дане поняття також відноситься до поетичних або прозових проб пера юного покоління, які опубліковані у відповідній періодиці» [24, с. 285].

Також доречним буде звернути увагу на запропоновані іноземними науковцями трактування. Так, британська дослідниця К. Оберстейн стверджує, що «дитяча література – окрема категорія текстів, спеціально зорієнтована на конкретну читацьку аудиторію, а саме – на дітей» [42]. Як вже було зазначено, дитячій літературі притаманна певна специфіка. Вона полягає у спрямованості на життєвий досвід дитини, її рівень знань, вік, психологічні особливості розвитку. Також особливості простежуються у тематиці творів, їх оформленні та жанрових характеристиках.

Згідно з інформацією, розміщеною на сайті онлайн-енциклопедії «Британніка» дитячою літературою називають ті твори, які «написані з метою повчати та розважати юних читачів – класичні або фольклорні» [71].

Специфіку дитячої літератури кожен науковець трактує по-своєму. Так, українська літературознавиця У. Вовк зазначає: «специфіка дитячої літератури

полягає у хисті митця відобразити і навіть зробити видимою для реципієнта будь-якої вікової категорії саму природу дитини, а через неї вказати на помилки та недоліки дорослого світу» [12].

Кожний художній твір призначений окремій читацькій аудиторії певного віку. У дитячій літературі тексти класифікують наступним чином: твори, адресовані дітям молодшої та дошкільної групи (3-5 років); тексти для читачів молодшої шкільної групи (5-11 років); і врешті решт література для середньої шкільної (від 11 до 14-15 років) та старшої шкільної груп (від 15 до 17-18 років). Якщо орієнтуватися на англомовну літературу, то там існують окремі категорії книжок для підлітків, такі як «teen fiction» (для читачів 10-14 років) та «young adult» (для більш дорослих – 14-18 років). В Україні на цей випадок є власний відповідник – «підліткова або юнацька проза». Щодо теми та сюжетів таких текстів, то вони повністю відображають життєвий досвід, захоплення підлітків, зображують типові повсякденні проблеми та «юний» погляд на світ. Головним героєм в таких книжках, звичайно ж, виступає підліток, який іноді водночас є і оповідачем [45]. У своїй праці «Young Adult Literature: From Romance to Realism» дослідником М. Картом було зазначено, що «підліткова література є цілком автономною та має власну притаманну специфіку вже з 90-х років XX століття» [71].

У свою чергу І. Арзамасцева у книзі «Дитяча література» пропонує власну класифікацію дитячих творів за комунікативною спрямованістю. Вона виділяє три основні категорії: «1) книги суто для дітей; 2) книги, які були написані для дорослих, але активно читаються дітьми (Дж. Р. Р. Толкін «Володар перснів», К. Льюїс «Хроніки Нарнії», казки Г.-К. Адерсена); 3) твори написані самими дітьми (лічилки, загадки тощо)» [2, с. 12].

Дитяча література – це одна з найважливіших складових загальної літератури. В результаті її формування було об’єднано усі закони та принципи психології, педагогіки та мистецтва» [2, с. 5]. Система жанрів є такою ж, як і в

літературі загалом. З плином часу література розвивалася, а до дитячих текстів додалися такі жанри як казки, біблійні легенди, притчі, перекази, байки, повчання оповідання, романи, новели та міфи. Нині у дитячій літературі простежуються нові жанри, що утворилися шляхом синтезу вже існуючих.

Отже, на сучасному етапі розвитку лінгвістики ученими пропонуються різні визначення такого поняття як текст, найбільш вдалим з яких вважаємо дефініцію, пропоновану І. Гальперіним. Художня література, як різновид літератури, представлена авторськими текстами різного характеру. Їм притаманна емоційно-забарвлена лексика, наявність тропів та різноманітних стилістичних прийомів. Такі тексти виконують не лише пізнавальну функцію, а й приносять задоволення читачам, викликаючи у них спектр різноманітних емоцій та почуттів.

Дитячою літературою ми називаємо твори, створені спеціально для читання дітьми різних вікових категорій, і для яких характерна певна специфіка дитячого сприйняття.

РОЗДІЛ 2
ЛІНГВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Дитяча література як особливий підвид літератури відзначається певними лінгвальними особливостями, серед яких фоніка, стилістика, синтаксис та графіка. Розглянемо кожну з особливостей детальніше.

2.1. Засоби фоніки

У літературознавчому словнику-довіднику фоніка описується «як звукова система поетичного мовлення; зокрема виділяються віршові засоби, що надають творам милозвучності та підсилюють його емоційність та виразність» [44, с. 701]. У широкому значенні фонікою називають «галузь літературознавства, яка робить акцент на естетичній функції звуків у художніх текстах, аналізує та класифікує їх» [44, с. 701]. «Послідовність та добір фонем виступає основним об’єктом аналізу; це − фонічні властивості творів стильової течії, напрям у творчості окремого автора» [44, с. 701].

Звучання мови має неабияке значення у художньому тексті. Звукове обрамлення творів відіграє одну з провідних художніх функцій. Традиційні вірші для дітей постають цікавим об’єктом дослідження, адже вони є специфічною ланкою в народній творчості, яка об’єднує дитячий та дорослий світ.

Синтаксична будова, специфіка добору образних засобів, особливості використання лексики та граматичних конструкцій і звукова організація віршів і прозових творів зазнають впливу спрямованості саме на дитячу аудиторію. На фонетичному рівні основну роль у створенні виразності відіграють різноманітні прийоми, такі як імітація звуків навколишнього середовища, звуконаслідування,

тощо. У дитячих текстах, особливо поетичних, досить часто вживаються фоностилістичні прийоми та звукозображальна лексика [38, с. 11]. У «лексиконі загального та порівняльного літературознавства» знаходимо таку дефініцію поняття звукозображальної лексики: «звук, імітація реальних явищ: намагання шляхом спеціального підбору та концентрації звуків мови – алітерацій чи асонансів – відтворити звуки, шо існують у реальному навколишньому житті» [42, с. 216]. Наведений нижче приклад яскраво ілюструє такий прийом. Метою в даному випадку є передача звуків, які видають тварини, в цьому випадку - вівці:

«Baa baa black sheep, have you any wool?

Yes sir, yes sir, three bags full!» [75].

Наведемо ще один приклад – чудову гру-забавлянку для наймолодших читачів. В ній автор орієнтувався на необхідність створення ритміко-мелодійних особливостей забавлянки, що націлена на читацьку аудиторію молодшого віку. Тут теж спостерігаємо наявність звукозображальної (звуконаслідувальної) лексики, в цьому прикладі – для передачі звуку хлопання в долоні:

«Clap, clap handies,

Mammie's wee, wee ain;

Clap, clap handies,

Daddie's comin' hame,

Hame till his bonny wee bit laddie;

Clap, clap handies,

My wee, wee ain» [75].

Вживання таких елементів, як звукова нісенітниця, «звуко- чи римозаповнювачів» та довільного комбінування фонем має свою специфіку і складність. Їх функцією є збереження розміру вірша та рими. В свою чергу вони сприяють розвитку пам’яті дитини, полегшують запам’ятовування тексту, підсилюють експресивність твору та виконують певні дидактичні задачі [38,

с. 17]. Їх часте вживання обумовлене схильністю маленьких читачів до гри, вигадок, жартів, фантазування, тобто до всього того, що і відрізняє їх світ від дорослих реалій:

«Fiddle-de-dee, fiddle-de-dee,

The fly shall marry the humble bee» [75].

Цей приклад – яскраве відображення того, як автору вдалося створити фонетичну гру з використанням традиційних комбінацій звуків, що надає римі вірша певної специфіки, а самому віршу – ритмічності. Але в той же час можна знайти і такі випадки, де присутня різноманітна звукова нісенітниця:

«Rub-a-dub-dub,

Three men in a tub,

And how do you think they got there?» [75].

Асонанс та алітерація – досить розповсюджені фонетичні явища у поезії. Вони, так би мовити, створюють певний фонетичний малюнок, а на додаток часто увиразнюють звучання тексту, несуть смислове навантаження та викликають різноманітні почуття й асоціації [44, с. 336]. Асонанс – фонетична стилістична фігура, звукова організація мовлення шляхом повторення однотипних голосних чи їхніх сполук; алітерація – повторення однотипних приголосних [61, с. 23, 42]. Автор наступного твору, наприклад, вдається до повтору приголосного /l/ :

«There was a little boy and a little girl,

Lived in an alley;

Says the little boy to the little girl,

«Shall I, oh, shall I?»

Says the little girl to the little boy,

«What shall we do?»

Says the little boy to the little girl,

«I will kiss you!» [1].

А ось в іншому уривку вже простежується повтор дифтонга /ai/:

«Twinkle, twinkle, little star,

How I wonder what you are!

Up above the world so high,

Like a diamond in the sky!» [75].

Для створення специфічних фонетичних малюнків, рими та ритму текстів автори вдаються до різного роду перетворень та інновацій:

«Little Jack Horner sat in the corner

Eating his Christmas pie,

He put in his thumb and pulled out a plum

And said «What a good boy am I!» [1].

Підсумовуючи, слід зазначити, що звучання мови є дуже важливим для тексту, особливо художнього. Тож, при аналізі творів для дітей увагу в першу чергу слід звертати на милозвучність, доступність, зрозумілість та певний розважальний характер. Для типового дитячого тексту характерними є різноманітні фонетичні явища, такі як алітерація, асонанс, вживання фонетичних нісенітниць та звуконаслідувань. Наведені вище приклади – це далеко не всі зразки звукової організації текстів для дітей. Кожна мова, безумовно, є багатою на засоби фоніки. Англійська не є виключенням. Авторська фантазія та уява не мають меж, тож для створення якісних творів для дітей (особливо поетичних) використовуються та комбінуються різні фонетичні прийоми, що допомагає створити яскравий фонетичний малюнок, робить текст легким для розуміння та запам’ятовування і, що найголовніше, розвиває та виховує юних читачів.

2.2. Лексико-стилістичні ознаки

Аналіз художнього тексту – завдання не з легких і носить комплексний характер. Перекладачі, мовознавці, літературознавці та інші науковці постійно стикаються з ним у своїх працях. Такі вчені як Л. Бархударов [6], В. Виноградов [11], Р. Зорівчак [29], В. Комиссаров [36], В. Коптілов [37], І. Корунець [38], Я. Рецкер [59] порушували питання аналізу художніх текстів у своїх наукових роботах. Наприклад, В. Коптілов зазначає, що «особливості художнього стилю ведуть за собою труднощі при аналізуванні творів. А образність та способи її вираження, в свою чергу, виступають розмежуванням одного тексту від іншого» [36, с. 13].

В. Мельничайко акцентує увагу на лексико-фразеологічному рівні, і стверджує, що при аналізі художнього тексу «саме на ньому [лексико-фразеологічному рівні] образність виявляється найповніше, адже ніщо не може бути кращим виразником експресивності, ніж слово, яке набуває різноманітних образно-емоційних відтінків» [47, с. 44].

На думку А. Потапової, «дитяча література яскраво виділяється у розмаїтті художнього слова. Їй характерна специфіка особливостей емоційного та розумового розвитку читача, його життєвого досвіду та інших важливих чинників» [56, с. 6]. Дослідниця зазначає, що для розуміння таких текстів слід, в першу чергу, бачити та відчувати світ так, як це роблять діти, а не просто вправно володіти мовою. Не слід також забувати про такі взаємозв’язані функції, як дидактична та естетична [56, с. 6].

Літературна казка Р. Дала «Матильда" є прекрасною ілюстрацією якісного дитячого твору. До того ж, вона багата лексико-стилістичними особливостями, які притаманні дитячому тексту. На читача тут чекають багато захоплюючих явищ, таких як контраст, динаміка, напруженість, емоційність [48, с. 218]. Разом з тим автор розповідає дитині історію, написану специфічною дитячою мовою.

«Матильда» – це казка, в якій невимушено і по-дитячому йде мова про важливі речі та проблеми суспільства. Стилістичні засоби, якими насичена ця історія, є цілком доступними для читача і покликані пробудити в його уяві яскраві образи та асоціації [48, с. 134].

Українська дослідниця Е. Мінцис у своїх працях аналізувала лексико-стилістичну складову англомовних літературних казок, зокрема «Матильди». На її думку, у казці досить поширеними є епітети, метафори, порівняння, гіпербола, іронія, сленг, вигуки, вульгаризми, фразеологізми та слова з певним емотивним значенням [48]. Вони простежуються в усьому тексті для того, щоб зробити мову якомога виразнішою. Автор наголошує, що «саме емотивні прикметники, чиєю метою є портретний опис персонажів, мають особливе стилістичне значення». Так, Матильда описується за допомогою таких слів: ***astonishing, brilliant, exceptional, extraordinary, genious, remarkable, stunning, tiny*** [73]. А от для Міс Транчбул – персонажа, що цілком протилежний Матильді, автор дібрав дещо грубі прикметники: ***appalling, enourmous, formidable, giant, large, powerful*** [73]. Відмінним є не тільки характер директорки, а і її манера говорити. У творі для цього автор використовує емоційно-забарвлені ***bark, bellow, boom, scream, shout, snap, snort, yell***. Наприклад: ***«She hardly ever spoke in a normal voice. She either barked or shouted»*** [73].

Для того, аби зробити оповідь якомога доступнішою та привабливішою для читачів, а також непрямо описати якогось персонажа, автор часто вживає сленг в казці. Наприклад, Містера Вормвуда ми бачимо, як людину грубу та неосвічену, через те, що він часто зловживає такими словами як ***dump, fellow, laddie, stuff, telly, to butt in, to fiddle, to put in a jug*** [73]. Для вдалого розкриття негативних персонажів автор включає в казку вульгаризми. Їх провідна функція – виокремити злих персонажів та сформувати до них певну неприязнь. Такі дійові особи, як Містер і Місіс Вормвуд, а також Міс Транчбул, часто

ображають дітей такими словами. як ***ass, brat, fool, idiot, squirt, stinker, stupid, twit, viper*** [73].

Часто у тексті зустрічаються фразеологізми та вигуки, покликані створити більшу емоційність та виразність ситуації: ***alas; for heaven's sake; oh my gawd; thank goodness; to scratch one's head; to make oneself scarce; to lie through one's teeth; to have one's best interests at heart*** [73].

До того ж, дослідниця наголошує на ролі тропів у текстах. На її думку, «серед усіх тропів у «Матильді» особливе значення та значну стилістичну цінність мають епітети: ***bull-neck, poisonous parent, the smug suet-pudding face; blue-stocking girls»*** [73]. Наприклад: ***«Mr. Wormwood was a small ratty-looking man, whose front teeth stuck out underneath a thin ratty moustache»*** [73]. Часто вони виступають як додатковий компонент при формуванні інших тропів. Найпоширенішими у казці є іменникові епітети: ***«This clot", boomed the Headmistress, pointing the riding-crop at him like a rapier, "this blackhead, this foul carbuncle, this poisonous pustule that you see before you is none other than a disgusting criminal, a denizen of the underworld, a member of the Mafia!»*** [73].

Ще одним стилістичним прийомом у «Матильді» є порівняння. Вони здебільшого наявні у описах персонажів, іноді створюють ефект комічного: ***«The appalling broad orange-and-green check of the jacket and trousers almost blinded the onlooker. He looked like a low-grade bookmaker dressed up for his daughter's wedding...»*** [73]. ***«She looked, in short, more like a rather eccentric and bloodthirsty follower of the stag-hounds than the headmistress of a nice school for children»*** [73]. Бувають випадки, коли за допомогою порівнянь утворюється складний комплекс метафор: ***«They [children] are like insects. ... We get rid of flies with fly-spray and by hanging up fly-paper. I have often thought of inventing a spray for getting rid of small children. How splendid it would be to walk into this classroom with a gigantic spray-gun in my hands and start pumping it. Or better***

still, some huge strips of sticky paper. I would hang them all round the school and you'd all get stuck to them and that would be the end of it» [73].

Розповідь має яскравий, насичений характер через наявні в ній вкраплення гіперболи та іронії. Це викликає у читача бурхливі емоції та справляє сильне враження: ***«It seemed that bingo afternoons left her so exhausted both physically and emotionally that she never had enough energy left to cook an evening meal»*** [73]. ***«Mr. Wormwood let out a yell that rattled the window-panes. «Ow-w-w!» he screamed. «Don't do that! Let go! You'll take half the skin off my forhead»*** [73].

Цікавий факт, на який варто звернути увагу, це промовисті імена персонажів. Наприклад, прізвище ***Wormwood*** означає гіркий полин, що влучно характеризує ставлення батьків до їхньої доньки Матильди. Прізвище вчительки ***Honey*** теж є символічним, воно означає «мила, солодка та лагідна». Такою вона і постає перед читачем. А от директорка ***Trunchbull***, навпаки жорстока, груба, брутальна і сувора, а її прізвище походить від слів ***truncheon*** – дубина і ***bull*** – бик.

Отже, як ми бачимо, лексико-стилістична складова англомовної дитячої літератури відзначається особливою насиченістю та доступністю для маленьких читачів. Наявність у текстах різноманітних художніх засобів, сленгу, вигуків та яскравих портретів персонажів робить таку літературу цікавою не лише дітям, а і дорослій аудиторії.

2.3. Синтаксичні засоби

Синтаксичними засобами в літературі, зокрема в дитячій, найчастіше виступають діалоги, парцеляція, неправильне вживання часових форм (так звані граматичні аномалії) та ін. Розглянемо кожний із засобів детальніше.

У літературознавчому словнику-довіднику парцеляція є «стилістичною фігурою, якій притаманний розподіл речення на окремі самостійні частини. На письмі це позначається розділовими знаками кінця речення, наприклад крапкою». В той же час, в усній мові відокремлення відбувається за допомогою інтонації. «Дане явище полягає у виділенні відрізка речення в окрему самостійну частину, яка не втрачає семантичного і структурного зв'язку з реченням» [44, с. 524]. Парцельована конструкція складається з базової частини – основного висловлювання та декількох парцелятів.

Яскравим прикладом парцеляції в англомовній дитячій літературі є фрагмент з роману «Полліанна» американської письменниці Елеонор Портер: ***«I—just—wish—I could—dig—out the corners—of—her—soul!» she muttered jerkily, punctuating her words with murderous jabs of her pointed cleaning-stick. «There's plenty of 'em needs cleanin' all right, all right! The idea of stickin' that blessed child 'way off up here in this hot little room—with no fire in the winter, too, and all this big house ter pick and choose from!»*** [78]. Тут, як ми бачимо, простежується вищезгадана особливість парцеляції – формування виразного, експресивного мовлення, розмежування думок персонажа для більшої деталізації і для більшого емоційного навантаження на зміст вислову. До того ж в даному уривку можна простежити навіть настрій та характер мовця. Служниця промовляє це речення, миючи підлогу. Вона дуже зла на свою господиню, за те, що та хоче поселити свою племінницю на брудному горищі. Кожне слово накладається на різкий рух служниці, яка намагається привести до ладу помешкання, призначене для маленької гості.

Наступним найпоширенішим синтаксичним прийомом у дитячих текстах є діалог. Звертаємося до літературознавчого словника і знаходимо тлумачення цього поняття, як «двосторонній обмін інформацією між двома або більше людьми у вигляді питань та відповідей» [44, с. 199]. Основними ознаками діалогу є цілеспрямованість ведення розмови, намір донести певну інформацію чи дізнатися щось нове, поділитися почуттями і думками. цілеспрямованість, правила ведення розмови.

Діалоги в дитячих текстах мають свої особливості та дечим відрізняються від діалогів у тих же текстах для дорослих. Тут ми можемо спостерігати значно більше художніх засобів, жаргонізмів, які в свою чергу роблять розмову живою та насиченою. Досить часто в дитячих діалогах простежується сленг. Це можна пояснити природною потребою дітей намагатися виглядати дорослими, виокремити своє власне коло спілкування або створити певну групу за інтересами. Від середнього шкільного віку до підліткового змінюються теми діалогів та інтереси дітей, що, у свою чергу, розширює словниковий запас та кругозір читача.

Також наявні приклади певного непорозуміння дітей та дорослих. У дитячих текстах маленькі персонажі частіше за все постають розумнішими та кмітливішими за своїх батьків або вчителів. Прикладом такого протистояння є діалог Матильди з батьком і пропозиція придбати книгу: ***«Daddy,» she said, «do you think you could buy me a book?» «A book?» he said. «What d'you want a flaming book for?» «To read, Daddy.» «What's wrong with the telly, for heaven's sake? We've got a lovely telly with a twelve-inch screen and now you come asking for a book! You're getting spoiled, my girl!***» [73].

Також, часто читаючи твори дітям, ми помічаємо певне неправильне вживання часових форм, нагромадження однорідних частин мови, неправильне написання слів і деякі граматичні неточності. Це також один зі стилістчних прийомів, назва якому – граматична аномалія. Причини використання таких

елементів у текстах можуть бути зовсім різними. Це і для зображення неосвічених персонажів та виокремлення їх зі спільної групи, і для створення емоційної атмосфери (наприклад, коли персонаж дуже схвильований, засмучений чи щасливий), чи для налаштування простої та невимушеної обстановки. У романі «Пригоди Тома Сойєра» ми, знову ж таки, знаходимо декілька цікавих прикладів: ***«Miss Charlotte she held her head up like a queen»*** [81, с. 76]. ***«We seen a light...»*** [81, с. 52]. ***«She done gone...»*** [81, с. 176]. ***«I been to the circus three or four times»*** [81, с. 85]. ***«Why I can't do that»*** [81, с. 91]. ***«Shepherdson a-linkin after him with his gun in his hand and his white hair a-flying in the wind»*** [81, с. 77].

Отже, бачимо, у дитячої літератури є свої виразні особливості та відмінності від текстів для дорослих. Дитячим творам притаманні живі, яскраві та насичені висловлювання, різноманітність художніх образів та синтаксичних конструкцій, сленгу та певних новоутворень. Виокремлення найголовнішого, створення певних акцентів на подіях, почуттях і думках, точна передача настрою та характеру мовця – ось головні завдання, які виконують дані компоненти. А це, в свою чергу, допомагає якнайкраще доносити інформацію до юного читача.

2.4. Графічні особливості

Окрім мовної складової, графічна також відіграє значну роль у літературі. Особливо це стосується дитячих книжок. Компонентами графічної складової зазвичай виступають ілюстрації та шрифт.. Розглянемо кожен компонент детальніше.

Ілюстрацією називається зображення, яке доповнює або супроводжує текст, допомагає краще зрозуміти зміст написаного. У дитячих виданнях

ілюстрації постають цікавими та незвичайними навіть для дорослих читачів. Для наймолодшої вікової категорії – дітей, які тільки вчаться читати – саме ілюстрація є найціннішим джерелом інформації.

Ілюстративний матеріал також має свої завдання та функції, які у дитячій літературі є надзвичайно різноманітними. Першою та найголовнішою функцією є пізнавальна. Вона покликана не тільки пояснювати та уточнювати написане, а й наголошувати на ключових моментах твору, поглиблювати уявлення про навколишній світ, розвивати кмітливість, спостережливість та фантазію. Також ілюстраціям властива дидактична функція, яка спрямована на виховання дитини через наочні образи, виокремлення та розрізнення позитивних і негативних персонажів, створення бажання бути схожим на доброго головного героя та в чомусь наслідувати його. Не слід забувати і про естетичне навантаження. Для дітей має бути порівну цікавого та приємного з корисним та повчальним. Тільки при наявності усіх компонентів книжка буде гармонійно впливати на дитину.

Цікавим прийомом в ілюструванні книжок для дітей є наявність різноманітних малюнків до тексту (див. Рис. 2.1 і 2.2), які несуть додаткове смислове, емоційне та естетичне навантаження.

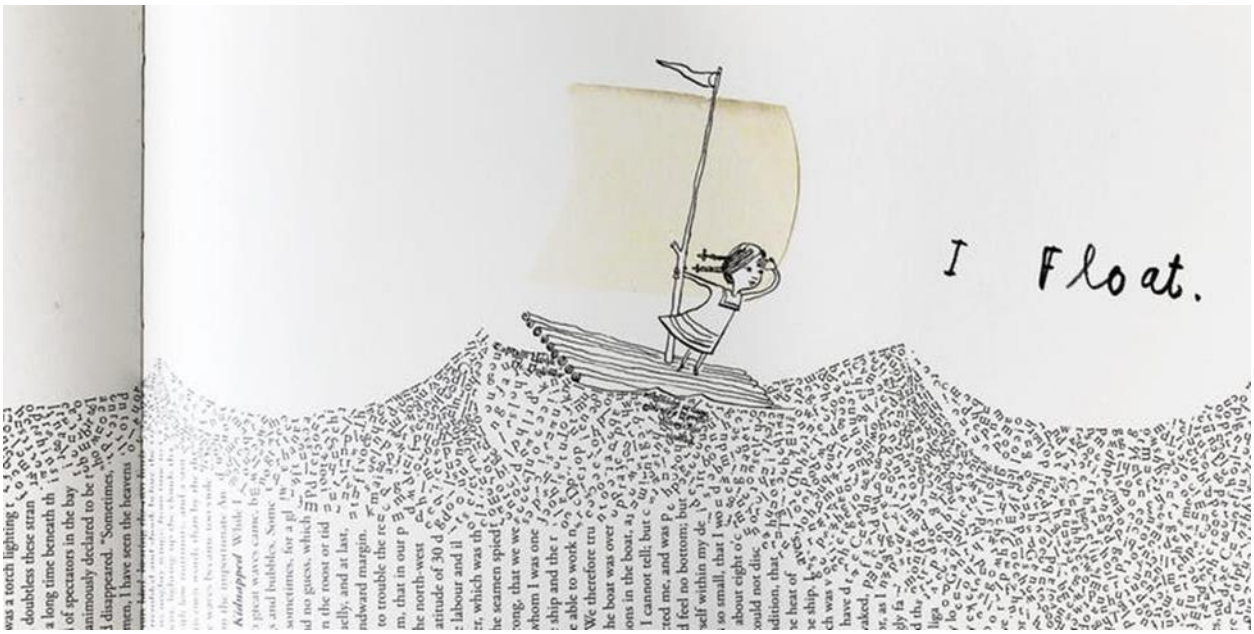

Рис. 2.1. Ілюстрація до дитячого твору

Рис. 2.2. Ілюстрація до дитячого твору

Олівер Джефферс – письменник та ілюстратор з Північної Ірландії. Вищевказані малюнки супроводжують його роботу «Дитина книг». Згідно сюжету маленька дівчинка пливе своїм плотом по морю слів, прибуваючи до будинку маленького хлопчика і кличе його до пригод. Фантастичні подорожі розвивають уяву дітей.

Також важливу роль відіграє шрифт. Для маленьких читачів він має бути не досить крупним та не занадто дрібним, аби не зашкодити зору. Стиль шрифту може мати певний «казковий» характер, але слід дотримуватися правил, аби він був доступний читачам і вони могли без зусиль розібрати написане (див. Рис 2.3).

Рис. 2.3. Зразок шрифту казкового твору

Шрифт відіграє смислову та емоційно-підсилювальну функції. Будь-яка зміна його розмірів або стилю може вказувати на якийсь сюжетний поворот, початок мови автора або настрій персонажів. Наведемо приклад – таке речення,

написане виключно великими літерами, де слова розділені крапками: ***«I! WANT. NEW. TOY»***. Перед читачем постає такий собі малюк, який вередує та просить собі нову іграшку, як зазвичай це всі роблять в дитинстві. Великі літери передають його інтонацію та настрій. І навпаки, прочитавши наступне речення: ***«Ok. You'll have it»*** ми бачимо врівноважених батьків, які погоджуються з вимогами, оскільки сприймаємо їх тон як невимушений і спокійний.

Також шрифтам у дитячих виданнях (особливо для наймолодших) характерна така визначальна особливість, як особливе виділення першої літери в реченні або слові. Наприклад, слово ***bee*** починається літерою ***B***, яка зображена у вигляді бджоли або у вигляді сот (див. Рис. 2.4 і 2.5). Це допоможе дітям швидко опанувати алфавіт, поповнити словарний запас та ефективно запам'ятати інформацію шляхом побудови асоціацій.

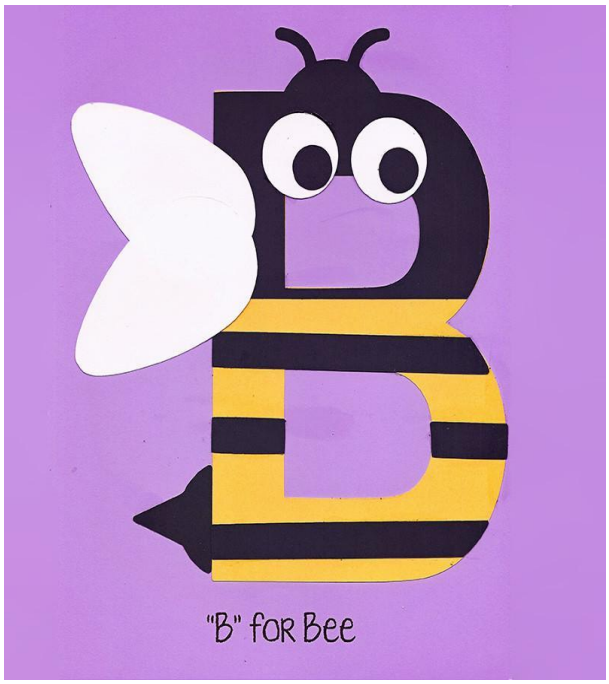

Рис. 2.4. Початкова літера

Рис. 2.5. Асоціативна літера

Мистецтво створення ілюстрацій не стоїть на місці, а стрімко розвивається разом із науково-технічним прогресом. Дизайнери, художники все частіше і частіше звертаються до комп'ютерної графіки для оформлення печатної продукції для маленьких читачів по всьому світу, в тому числі й в Україні. «За допомогою комп'ютера та відповідного програмного забезпечення художники здійснюють пошук у стилістичному вирішенні малюнків. Комп'ютерна графіка полягає у використанні відповідних програм та графічних пакетів. Для створення ілюстрацій художники активно користуються векторними та растровими програмами. Наприклад, векторні програми «Corel Draw», «Illustrator», «Corel Painter», «Art Rage», «Adobe» та їм подібні. В останні роки все більшого інтересу набуває використання технічних можливостей графічного планшету» [30].

У процесі створення оформлення дитячої книжки не важливо, якими редакторами чи програмами користуються художники, чи малюють фарбами, чи в спеціальному додатку. Їм лише слід дотримуватися одного єдиного правила: оформлення має бути таким, що не відволікає від сприйняття інформації, полегшує процес пізнання та приносить естетичне задоволення.

Таким чином, доходимо певних висновків. Дитяча література відзначається різнорівневими лінгвальними особливостями, використовуючи найрізноманітніші засоби фоніки, стилістики, синтаксису, графіки тощо. Перший рівень, на якому дитина пізнає світ – фонетичний, бо коли діти ще не вміють читати, вони слухають казки, які їм читають дорослі. Тож це дуже важливо, щоб художні твори для дітей відзначалися милозвучністю, ритмічністю. доступністю, що досягається застосуванням таких явищ як алітерація, асонанс, фонетичні нісенітниці та звуконаслідування.

Лексико-стилістична складова дитячої літератури, зокрема англомовної, виглядає для юних читачів цікавою та привабливою за рахунок наявних у текстах тропів, сленгу, вигуків, яскраво прописаних портретів позитивних та негативних персонажів, які формуються, в тому числі, дотепними та цікавими іменами героїв. Синтаксична складова текстів для дітей теж має свою специфіку: речення зазвичай прості, відсутні зайві описи та характеристики, які ускладнюють сприйняття інформації дитиною. Дитячій літературі притаманні певні явища, такі як парцеляція, неправильне вживання часових форм та яскраві діалоги. Графічний компонент твору також має особливе значення. Графічними засобами є ілюстрації (мета яких допомогти краще зрозуміти та, запам’ятати інформацію, а також викликати спектр різноманітних емоцій у юних читачів), шрифт (для полегшення процесу читання, а також для вказування на несподіваний сюжетний поворот чи на бурхливий прояв чиїхось емоцій).

РОЗДІЛ 3
МЕТОДИ І ПРИЙОМИ ВІДТВОРЕННЯ МОВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ПЕРЕКЛАДАХ

Твори дитячої літератури, як особливого підвиду літератури, характеризуються наявністю в них певних лінгвальних особливостей, які проявляються у використанні різних засобів фоніки, стилістики, синтаксису та графіки. Розглянемо детально специфіку вживання перерахованих вище явищ у повісті Роальда Дала «Чарлі та шоколадна фабрика» та особливості їх відтворення в україномовному перекладі В. Морозова.

Вибір саме цієї повісті для дослідження був зумовлений кількома важливими чинниками. По-перше, цей твір є відмінним зразком дитячої літератури. Велике розмаїття образів, яскраве лексичне наповнення, ритмічні пісні, елементи казковості в ілюстраціях та шрифтах – усе це викликає зацікавленість не лише у маленьких читачів, а і у їх батьків. По-друге, повість-казку було перекладено багатьма мовами, в тому числі й українською В. Морозовим у 2005 році. Велика кількість перекладів, а також той факт, що повість було екранізовано двічі (у 1971 та 2005 роках) зумовили наш інтерес до аналізу оригіналу та його перекладу.

3.1. Специфіка передачі засобів фоніки

Як зазначено у літературознавчому словнику-довіднику, «фоніка – це звукова організація поетичного мовлення; віршові засоби, які надають ліричному творові милозвучності, посилюють його емоційність та виразність. Будучи розділом фонетики, водночас фіксує відхилення від фонетичних мовних нормативів, які мають естетичну вартість» [44, с. 701].

Звучання мови відіграє одну з провідних ролей у художньому тексті. Звукове оформлення творів, особливо римованих, – одна з найважливіших художніх функцій. Традиційні вірші для дітей виступають досить цікавим об'єктом дослідження, адже вони є специфічною ланкою творчості, яка об'єднує дитячий та дорослий світи. Розглянемо детальніше, які засоби фоніки було використано у повісті та яким чином перекладачеві вдалося відтворити їх у мові перекладу.

Перший момент, на який не можна не звернути уваги, – пісні маленьких чоловічків Умпа-Лумпів з фабрики Віллі Вонки. Кожна пісенька має стійку римовану структуру, що полегшує навіть наймолодшим читачам сприйняття змісту. Кожному персонажу присвячені окремі рядки, на що вказує наявність їхніх імен та римованих до них слів, які уточнюють негативні риси їхнього характеру. Все це подається в іронічній формі та має певний виховний характер.

Так, наприклад, перша пісня чарівних чоловічків була присвячена Авґусту Ґлупу, який через свою невихованість та жадність втрапив у халепу:

«Augustus Gloop! Augustus Gloop!

The great big greedy nincompoop!» [72].

Україномовний варіант цієї пісні диво-чоловічків, відтворений В. Морозовим, також має виражений експресивний характер:

«Авґустус Ґлуп! Авґустус Ґлуп!

Скупий тюфтелька-товстопуп!» [16].

Перекладач вдало впорався із завданням зберегти ритміку і віршовий розмір пісеньки. До того ж, він використовує в імені та прізвищі героя не фарингальний, а саме зімкнено-проривний звук, що передається літерою ***«ґ»***, яка при читанні звучить максимально наближено до оригіналу.

В цій же пісні ми зустрічаємо таке фонетичне явище, як асонанс:

*«How long could w**e** allow th**i**s b**ea**st*

*To gorge and guzzle, f**ee**d and f**ea**st»* [72].

Автор використав повтор звуків /i/ та /iː/ з метою створення ефекту милозвучності. Натомість, у цьому ж рядку в тексті перекладу таке явище спостерігається у повторі звуку /e/:

*«І д**е**нь, і ніч свинюка ця*

*ж**ер**е і хл**е**бч**е** б**е**з кінця»* [16].

Це робить пісню не лише приємною для слуху, а й полегшує прочитання та розуміння тексту. Перекладач вдало впорався зі збереженням даного фонетичного явища та вміло передав його українською мовою.

Далі можемо спостерігати у пісні такий варіант точної рими, який став можливим через використання одних і тих граматичних форм – герундіальних форм та часів Continuous:

*«There's no earthly way of kn**owing***

*Which direction they are g**oing**!*

*There's no kn**owing** where they're r**owing**,*

*Or which way the river's fl**owing**!*

*Not a speck of light is sh**owing**,*

*So the danger must be gr**owing**,*

*For the rowers keep on r**owing**,*

*And they're certainly not sh**owing***

*Any signs that they are sl**owing** …»* [72].

Перекладач вдало відтворив цей фрагмент і зберіг точність рими. В. Морозову вдалося відтворити зміст пісеньки з мінімальними втратами та зберегти її ритміку та риму, вдаючись до того ж методу, що й в оригінальному тексті – повторенні однакових дієслівних форм (в цьому випадку 3 особи однини):

*«Ні, ніхто із вас не зн**ає**,*

*де маршрут наш проляг**ає**,*

*де ця річка заверт**ає***

й хто на весла налягає! —

Світла жодного немає,

І небезпека наростає,

жах серденька наші крає —

що на нас усіх чекає?

Човен мчить, не сповільняє...» [16].

За Авґустусом Ґлупом у халепу потрапляє Верука Солт, для якої Умпа-Лумпи теж співають пісню. Наведемо англомовний фрагмент із неї, в якій відстутні будь-які фонетичні прийоми, окрім рими:

«And that is why we're glad they fell

Into the rubbish chute as well» [72].

Натомість, В. Морозов в українському перекладі вдається до фонетичної гри – вживає правильний та неправильний варіанти наголосу в одному і тому ж слові. Цей прийом допоміг йому зберегти ритміку пісні та завершити фрагмент, не відходячи від ідеї оригіналу:

«*Тому радіє цілий світ,*

що й їх забрав сміттєпровід

(чи сміттєпровід? — Все одно) —

вони поринули на дно» [16].

У пісні про книжки та Майка Тіві також простежуються деякі особливості, а саме – звукова анафора. Зокрема, у наведеному уривку повторюється лексема ***it***:

*«**IT** ROTS THE SENSES IN THE HEAD!*

***IT** KILLS IMAGINATION DEAD!*

***IT** CLOGS AND CLUTTERS UP THE MIND!*

***IT** MAKES A CHILD SO DULL AND BLIND»* [72].

В українському варіанті наведеного уривку такого явища не простежується. Перекладач не врахував його і, натомість, фрагмент пісні виглядає наступним чином:

«*У голові стає в них пусто!*

Гниє уява, мов капуста!

Усі зникають почуття

Й таке тупе стає дитя» [16].

Проте, ритміку пісні цілком збережено, що робить текст легким та доступним для прочитання та розуміння.

Підсумовуючи, слід зазначити, що звучання мови є дуже важливим для тексту, особливо художнього. Проаналізувавши повість, можна одразу виділити милозвучні, доступні та зрозумілі пісні Умпа-Лумпів. Англійський оригінальний текст повісті містить у собі різні фонетичні явища. Творчий підхід перекладача дозволив якісно відтворити зазначені засоби фоніки українською. В деяких моментах В. Морозов застосовував уяву та креативність, що подекуди зробило переклад навіть цікавішим за оригінал. Використання та комбінування різних прийомів допомогло створити яскравий фонетичний малюнок, зробило текст легким для розуміння та таким, який збуджує уявлення.

3.2. Відтворення лексико-стилістичних ознак

Повість Р. Дала «Чарлі та шоколадна фабрика» має право називатися класичним твором дитячої літератури. Динаміка описуваних подій, емоційність героїв, контраст та напруженість наділяють її тими властивостями, які притаманні високоякісним творам для дітей.

Мова повісті є простою і необтяженою зайвими описами та іншими деталями. Це робить розповідь якомога доступнішою для розуміння

маленькими читачами. У повісті легко та невимушено переплітаються світи казковий та реальний. Оригінальний текст наповнений різноманітними влучними стилістичними засобами, які одразу привертають увагу читачів та викликають в їх уяві яскраві асоціації та образи.

Серед стилістичних засобів, використовуваних автором у повісті, виділяються епітети, метафори, порівняння, гіперболи, вигуки та вульгаризми. Розглянемо їх детальніше.

За допомогою так званих емотивних прикметників та іменників автор описує персонажів та надає кожному образу певні визначні риси. Так, Чарлі описується за допомогою таких епітетів та порівнянь: ***careful, fine little fellow, frighteningly white and pinched face, little, looks like a skeleton, lover of chocolate, lucky finder, quiet, shining with joy, skinny little shrimp, skinny shoulders, slow, small, the only bright thing, wide opened eyes*** [72]. За цими ознаками можна побачити худенького блідого хлопчика, хоча і з дуже бідної родини, але з добрим серцем, вихованого та спокійного. У В. Морозова знаходимо такі описи хлопчика: ***добра дитина, єдина радість у житті, малий, обережний, повільний, страшенно блідий і виснажений, схожий на скелет, худенькі плечі, худющий курдупель, шоколадолюб, щасливець*** [16]. Перекладач вдало зберіг цілісність образу Чарлі.

Цікавим є використання перекладачем фамільярного ***курдупель*** (людина низького зросту), що зацікавить юного українського читача і, можливо, сприятиме розширенню його словника. Цікавим є також і той факт, що в тексті оригіналу ця лексема – ***shrimp*** – є емотивною, має негативне, дещо принизливе забарвлення. Отже, такий аспект як емотивність є вдало відтвореним у тексті перекладу. В. Морозов показав нам те зневажливе та грубе ставлення оточуючих до хлопчика.

Контрастом до образу Чарлі виступають діти, яким також пощастило виграти омріяний квиток на фабрику. Авґуст Ґлуп описаний автором за

допомогою наступних лексем: ***enormously fat, face like a monstrous ball of dough, great flabby folds of fat, had been blown up with a powerful pump, small greedy currant eyes*** [72]. В українському перекладі цей персонаж описаний наступним чином: *«мал**енькі** смородин**ки** очей, що зажерливо поглядали на світ, здоров**езні** обвислі складки жиру, лице нагадувало потворну грудку міста, ніби його надули велет**енськ**ою помпою, тілистий»* [16]. Перекладач скомбінував пейоративні та демінутивні суфікси в описі цього персонажа для збільшення або зменшення ознак його вигляду, вдало підкреслив його дріб'язковий характер та незграбну зовнішність.

Слідом за Авґустом омріяний усіма дітьми країни квиток «виграє» Верука Солт, про яку автор пише наступне: «*as soon as **my little girl** told me that she simply had to have one of those Golden Tickets, I went out into the town and started buying up all the Wonka bars I could lay my hands on*» [72]. У тексті перекладу спостерігаємо особливо лагідне ставлення батька до своєї вередливої дитини, яке виражено таким чином: «*одразу, як **доня** сказала, що просто мусить мати Золотий квиток, я пішов у місто й почав купувати всі шоколадні батончики «Вонка» – всі, які бачив»* [16]. На відміну від англійської мови, яка зовсім небагата на зменшено-пестливі афікси, українська відзначається великою їх кількістю. Тому оригінальне нейтральне словосполучення ***little girl*** було вдало трансльоване в українському варіанті ласкавим словом ***доня***.

На відміну від оригінального «*all the Wonka bars **I could lay my hands on***» перекладач пише: *«всі шоколадні батончики «Вонка» – **всі, які бачив»***. Тобто в українському перекладі відбувається заміна каналу сприйняття інформації – з дотику на зір. Проте, не дивлячись на певні семантичні зміни, які зазнав перекладений уривок, В. Морозову вдалося зберегти характеристику батька як турботливого та готового на все, аби дитина була щаслива.

Також у деяких рядках дівчинку зображено надмірно вибагливою та вередливою. Вона хоче все й одразу, не зважаючи на будь-які обставини.

Наступна цитата це підтверджує якнайкраще: *«I went home she would scream at me, «Where's my Golden Ticket! I want my Golden Ticket! » And she would lie for hours on the floor,* ***kicking and yelling in the most disturbing way****»* [72]. В. Морозов вдало переклав ці рядки: *«Де мій Золотий квиток! Я хочу Золотий квиток!" Вона годинами лежала на підлозі,* ***хвицяла ногами*** *й* ***страшенно лементувала****»* [16]. Перекладач уміло відтворив настрій Веруки. Він міг виконати звичайний переклад і вжити такі словосполучення, як ***бити*** чи ***тупотіти ногами***, ***кричати*** або ***галасувати***. Але, натомість, для збереження атмосфери оригіналу та якнайповнішого зображення вередливої дитини, перекладач попрацював над підбором синонімів, і повністю впорався з цим завданням. Знову ж таки відзначимо уміле використання В. Морозовим пейоративних суфіксів – ***страшенно лементувала***.

Ще одним щасливим власником квитка стала Віолета Бодегард, для якої автор влучно підібрав наступні характеристики: ***beastly girl, gum chewer, lucky young lady, not ladylike*** [72]. У перекладі повісті Морозова знаходимо такі приклади: ***«жує безперестанку, мерзенне дівчисько, щаслива панночка»*** [16]. Перекладач вдало зберіг той образ дівчинки, який прописав автор, та водночас підкреслив її огидну звичку постійно жувати гумку і невихованість.

Також слід згадати останнього щасливчика – дев'ятирічного хлопчину на ім'я Майк Тіві. Для Майка весь його світ – це телевізор та фільми про гангстерів: *«The nine-year-old boy was seated before an* ***enormous*** *television set****, with his eyes glued to the screen»*** [72]. В. Морозов зображує Майка, якого немов би «поглинув» велетенських розмірів телевізор: «*Дев'ятирічний хлопець сидів перед величезним телевізором, не зводячи очей з екрана* [16]. Перекладач показує нам не просто незвичайних розмірів телевізор. Він за допомогою збільшувано-згрубілого суфікса, так би мовити, передає те явище тотального контролю телебачення над дітьми. Цю ідею він продовжує і в наступному уривку. Тут ми бачимо, що захоплення хлопця фільмами про бійки, постріли та

злодіїв просто переросло у справжнісіньку залежність, що й показує нам вжита у перекладі метафора ***«не зводячи очей з екрана»*** [16] (в оригіналі – *очі ніби* ***приклеєні*** *до екрану*).

Натомість, для родини Чарлі автор використав наступні порівняння та епітети: ***as bony as skeletons, horrible empty feeling in the tummies, shriveled as prunes, so old and tired, very old people*** [72]. В перекладі ж ми спостерігаємо такі характеристики: ***двоє старезних людей, здавалося, що животи поприсихали до спин, зморщені, мов сухі сливи, й худі, мов кістяки, такі кволі й утомлені*** [16]. В. Морозов, використавши такі порівняння й епітети, показав не просто старих та бідних людей. Він виразив їхній стан у найповнішій мірі, відтворивши ту атмосферу, яку створив автор оригінального твору.

Посеред позитивних та негативних персонажів ми бачимо ще одного, не зовсім однозначного – Віллі Вонку. Автор використовує такі лексеми для його характеристики: ***brilliant, confectionery genius, dotty, famous, magician with chocolate, the cleverest chocolate maker in the world, the most amazing, the most extraordinary chocolate maker, the most fantastic*** [72]. Українською мовою вони були відтворені за допомогою таких епітетів та метафор: ***блискучий розум, геніальний виробник цукерок, дивовижний, найуміліший на світі виробник шоколаду, неймовірний, фантастичний, чарівник*** [16]. Вдало підібрані В. Морозовим відповідники англомовним описам відіграють у тексті значну роль. Вони увиразнюють постать містера Вонки та зберігають у перекладі емоційність та відчуття казковості.

Також необхідно згадати й про Упма-Лумпів – маленьких фантастичних чоловічків, без яких шоколадна фабрика просто втратила б усю свою чарівність. Автор характеризує їх за допомогою такого порівняння: ***«people no taller than knee, tiny people»*** [72]. В. Морозов вдало зберіг цю характеристику у своєму перекладі.

Взагалі бачимо, що і автор, і перекладач приділяли особливу увагу параметричним лексемам, в тому числі градаційним, постійно ніби «граючись» словами на позначення великого і маленького розміру, «зіштовхуючи» їх в описі як персонажів, так і локацій, представлених у повісті. Мета використання такого прийому, на нашу думку, – увиразнити розміри фабрики або велич чи, навпаки, ляльковість, інших предметів, що оточують героїв, і виділити певні зовнішні або внутрішні характеристики персонажів (наприклад, нікчемність або безглуздість).

Тож, окрім яскравих описів персонажів повість містить не менш цікаву лексику для зображення самої фабрики. В оригіналі Р. Дал знайомить нас з нею так: *«Charlie Bucket found himself standing in a **long** corridor that stretched away in front of him **as far as he could see.** The corridor was so wide that **a car could easily have been driven along it.** The walls were pale pink, the lighting was soft and pleasant»* [72]. Просторе приміщення, лагідні й теплі кольори, затишок – усе це налаштовує читача на шось хороше та приємне, готує до пригод, які чекають героїв попереду. В перекладі В. Морозова знаходимо такий варіант опису: *«Чарлі Бакет опинився в **довжелезному** коридорі, що **безкінечно тягнувся хтозна-куди**. Коридор був такий широкий, **що легко проїхав би автомобіль.** Стіни були блідо-рожеві, а освітлення – м'яке й затишне»* [16]. Перекладач, на відміну від автора оригіналу, посилив категорію параметричності в описі фабрики, використовуючи пейоративні суфікси та прислівники. Слова в україномовному перекладі вказують не просто на велике й просторе приміщення. Тут ми бачимо, на наш погляд, вдалий гіперболізований опис, який є досить типовим для дитячого твору..

Надалі незвичність локацій стає дедалі виразнішою, що, безумовно, справляє на маленьких читачів позитивне враження. Атмосфера магії вирує повсюди, навіть у звуках і запахах навколо: «*All the most wonderful **smells** in the world seemed to be mixed up in the air around them – the **smell** of roasting coffee and*

burnt sugar and melting chocolate and mint and violets and crushed hazelnuts and apple blossom and caramel and lemon peel … And far away in the distance, from the heart of the ***great*** *factory, came a muffled roar of energy as though some* ***monstrous gigantic*** *machine were spinning its wheels at* ***breakneck*** *speed»* [72]. Українською мовою перекладач повністю зумів відтворити ці дивовижні речі: *«Здавалося, в цьому повітрі змішалися всі найкращі* ***пахощі*** *світу –* ***аромат*** *смаженої кави, паленого цукру, плавленого шоколаду, м'яти, фіалок, товчених горішків, яблуневого цвіту, карамелі та лимонної шкірки... А здалеку, з самого серця* ***величезної*** *фабрики, приглушено долинав могутній гуркіт, немовби в якійсь* ***велетенській*** *машині з* ***карколомною*** *швидкістю крутилися колеса й шестерні»* [16]. У перекладі даного фрагменту В. Морозов не лише зберігає атмосферу, вдало відтворивши прикметники на позначення запахів. Відзначимо також влучний відповідник слова ***breakneck*** – *карколомний*, оскільки *карк – зашийок* українською, тобто, те ж саме, що й англійське ***neck***.

У повісті річки та водоспади, квіти та дерева – усе зроблено з шоколаду та крему різних смаків, що неодмінно викликає у дитини радість та відчуття казки: *«There!» cried Mr Wonka, dancing up and down and pointing his* ***gold-topped cane*** *at the great brown river. «It's all chocolate! Every* ***drop*** *of that river is hot melted chocolate of the* ***finest*** *quality.* ***The very finest*** *quality. There's enough chocolate in there to fill every bathtub in the entire country!»* [72]. В перекладі повісті українською ознаки усіх чарівних об’єктів фабрики зображені також досить детально і доступно: *«От! – вигукнув містер Вонка, підскакуючи й показуючи золотою* ***бамбуль<u>к</u>ою*** *тростини на коричневу річку. – Це все шоколад! Кожна* ***краплин<u>к</u>а*** *цієї ріки – з гарячого рідкого шоколаду* ***найвищої*** *якості.* ***Най-най-най-вищої*** *якості. Цього шоколаду вистачить, щоб заповнити по краї всі ванни всієї країни!»* [16]. Повтор префікса ***най-***, що утворює прикметники найвищого ступеня порівняння, та зменшено-пестливі суфікси передають заданий автором настрій казки. Також перекладач використовує навіть діалектну лексему (з

лемківської говірки) – ***бамбулька***, що позначає невеликий круглий предмет або кругленьку ягоду на картоплі. Це робить мову твору колоритною та зацікавлює читачів.

Щодо україномовного перекладу повісті, то В. Морозову вдалося відтворити образи героїв та зберегти авторський стиль оригіналу. Так, наприклад, ознаку Чарлі ***«lover of chocolate»*** він перекладає влучним «***шоколадолюб***», а *«skinny little* ***shrimp»*** відтворює як *«худющий* ***курдупель»***, що підкреслює фізичний стан хлопчика – малий та занадто худий. Також увагу привертають використані автором численні збільшувано-згрубілі та зменшено-пестливі суфікси: *одн****ісінь****кий****,*** *стар****езн****ий* [16] відповідно до авторських варіантів ***only one, very old***, що підкреслюють скрутне становище родини маленького Чарлі [72].

Можемо зробити висновок, що гра суфіксами (як демінутивними, так і пейоративними) – один із найулюбленіших прийомів перекладача. Наведемо ще один приклад, який ілюструє цю думку. На відміну від майже офіційних звертань Чарлі до дідусів та бабусь в оригіналі (***Grandpa, Grandma***), в україномовному перекладі В. Морозов використовує лагідні звертання ***дідунь*** та ***бабуня***, що ніби вказує на теплі та довірливі відносини у сім'ї.

Цікавим також є відтворення експресивної лексики в україномовному перекладі. Так, В. Морозов вжив ряд експресивних, негативно забарвлених прикметників для зображення характеру Віллі Вонки. В оригіналі Р. Дал описує його словами батьків через його, на перший погляд, дивні вчинки, так: ***balmy, batty, beany, buggy, daffy, dippy, dotty, goofy, loony, nutty, screwy, wacky*** [72]. В українському ж перекладі ми знаходимо такі відповідники: ***безголовий, дебільний, навіжений, ненормальний, очманілий, придуркуватий, причмелений, пришиблений, псих, скажений, шизонутий*** [16].

Діти люблять жартувати. бешкетувати, тому часто твори дитячої літератури містять у собі словесні ігри, жарти, оксюморони, різноманітні

нісенітниці. В аналізованій повісті такими лексичними особливостями є назви різних кімнат на фабриці Вонки. Так, в англомовному варіанті ми зустрічаємо наступне: оказіоналізми ***«STOREROOM NUMBER 77 – ALL THE BEANS, CACAO BEANS, COFFEE BEANS, JELLY BEANS, AND HAS BEANS», «SQUARE SWEETS THAT LOOK ROUND»*** та оксюморон ***«HOT ICE CREAMS FOR COLD DAYS»*** [72]. В свою чергу, В. Морозов вправно відтворив у своєму перекладі оказіоналізми, надавши в той же час твору комічного та казкового відтінку: ***«СКЛАД НОМЕР 77 – УСІ СОРТИ БОБІВ – КАКАО-БОБИ, КАВОВІ БОБИ, БОБИ-ВИСОКІ-МОВ-ТОПОЛЯ Й БОБИ-ДУРНІ-НЕМОВ-КВАСОЛЯ***», ***«КВАДРАТНІ ЦУКЕРКИ, ЩО ОБЕРТАЮТЬСЯ КРУГЛИМИ», «ГАРЯЧЕ МОРОЗИВО ДЛЯ ХОЛОДНИХ ДНІВ»*** [16]. Перекладач не тільки зміг збрегти прийоми автора оригіналу, а ще й використав власний – прийом словесної гри у поєднанні із римою ***«…БОБИ-ВИСОКІ-МОВ-ТОПОЛЯ Й БОБИ-ДУРНІ-НЕМОВ-КВАСОЛЯ»*** [16]. Такі назви неодмінно привернуть увагу молодших читачів – непосидючих любителів шоколаду та пустощів. Адже ми знаємо, що діти полюбляють бешкетувати та римувати. Такий прийом є досить доречним та вдалим.

Автор також наділив персонажів повісті здатністю виражати свої емоції та почуття, не називаючи їх, через вживання слів-вигуків. У даній повісті вони доволі частотні. У творі їх вжито задля вираження різноманітних станів: здивування, обурення, радості, наказів тощо. Наприклад: ***aha***, ***cripes***, ***for heaven's sake, good heaven's***, ***hallelujah, hip-hip hooray, mercy***, ***my gosh***, ***oh, praise the Lord***, ***shh, yippee*** [72]. В україномовному перекладі також наявні такі слова, але на відміну від оригінального тексту, у тексті цільовому перекладач використовує більш колоритну емоційно забарвлену лексику: ***гіп-гіп ура, заради Бога, змилуйтесь людоньки, навіки слава, оввa, побійся Бога, слава Богу»*** [16]. Дібрані аналоги налаштовують читача на ті ж емоції, які переживають і персонажі твору.

Також не можна не звернути уваги і на таке цікаве явище, як фразеологізми. Відомо, що англійська мова досить багата на ідіоми. Вони зустрічаються і в художніх текстах, і в повсякденних розмовах. Повість Р. Дала не стала винятком. Наведемо декілька цікавих прикладів.

За сюжетом, маленький Чарлі дуже полюбляє солодке. Та родина у хлопчика бідна і не може дозволити купувати цукерки кожного дня. Тож дорогою до школи хлопчик завжди переживає одне й те ж відчуття – ***«his mouth watering like mad»*** [72]. У перекладі В. Морозова ми бачимо приблизно таку ж ситуацію, як Чарлі спостерігає за вітринами з солодощами ***«стікаючи слиною»*** [16]. Атмосфера передана вдало, але англійський варіант виглядає дещо напруженішим та емоційнішим за рахунок вживання порівняння ***«like mad»***.

Ще одна цікава ідіома у тексті була використана автором для опису Віллі Вонки. Як будь-який майстер своєї справи, він має багато секретів і таємниць, які тримає ***«up his sleeve»,*** тобто в рукаві [72]. В українському варіанті ми знаходимо такий переклад ідіоми – ***«про запас»*** [16]. Перекладач зобразив Вонку таким чарівником, у якого завжди приховані якісь особливі та секретні рецепти солодощів. Переклад фразеологізму вийшов вдалим.

Оскільки цей твір казковий, читач може іноді сумніватися, чи всі події у ньому реальні. Так і маленький Чарлі запитує свого дідуся, який розповідає йому історії: ***«Are you pulling my leg?»***, що означає жартувати чи обманювати [72]. В. Морозов, відповідно до ситуації, в якій ведеться розмова, вдало переклав репліку хлопчика: ***«Чи ви мене обманюєте?»*** [16]. Цим самим він зобразив Чарлі допитливою та в міру довірливою дитиною, показуючи, що не кожному слову треба довіряти, а слід дізнаватися істину.

Отже, як ми бачимо, лексико-стилістична складова повісті «Чарлі та шоколадна фабрика» відзначається особливою насиченістю та доступністю для маленьких читачів. Наявні у тексті оригіналу різноманітні фразеологізми, художні засоби та яскраві портрети персонажів роблять її цікавою не лише

дітям, а й дорослій аудиторії. Український переклад, у свою чергу, містить багате та цікаве лексичне наповнення. Окремо слід зазначити особливу прихильність перекладача до використання пейоративних та демінутивних афіксів, особливо в параметричних лексемах.

3.3. Передача синтаксичних засобів

Специфіка дитячої літератури проявляється не лише в ретельному доборі лексичних одиниць, близьких для дитячого світосприйняття, а й у використанні специфічних синтаксичних засобів. Розглянемо їх детальніше.

Повість-казка «Чарлі та шоколадна фабрика» – це дитячий твір. Речення у таких творах зазвичай прості, необтяжені надмірними описами персонажів та локацій, на відміну від речень у творах для читачів старшого віку. Р. Дал дотримався цього правила. Більшість речень у повісті прості.

Іноді зустрічаються й складні речення, коли автор показує нагнітання обстановки чи готує читача до несподіваного повороту сюжету. Ось, наприклад, такий фрагмент: ***«Veruca struggled furiously, but the squirrels held her tight and she couldn't move»*** [72]. У перекладі В. Морозова речення не зазнало ніяких змін, його структура залишилася повністю збереженою, атмосфера ситуації відповідна оригінальній: ***«Верука люто боронилася, але білки міцно її тримали й не давали поворухнутися»*** [16].

Ще одним яскравим прикладом складного речення виступає наступний уривок: *«She reached out her hands to grab the squirrel* **…** *but as she did so* **…** *in that first split second when her hands started to go forward, there was a sudden flash of movement in the room, like a flash of brown lightning, and every single squirrel around the table took a flying leap towards her and landed on her body»* [72]. В українському перекладі спостерігаємо такий варіант: *«Дівчина простягла руку,*

щоб ухопити білочку ***...*** *та поки вона це робила* ***...*** *у першу ж часточку секунди, коли її рука почала рух уперед, у кімнаті все раптом закружляло, ніби спалахнула руда блискавка, і всі-всі-всі білки, що сиділи за столом, стрибнули на Веруку, вчепившись їй у тіло»* [16]. Як і в тексті оригіналу, у тексті перекладу увагу привертають три крапки в середині реченння. Це демонструє напруженість обстановки, дає змогу повністю зануритися у пригоди разом з героями та неквапливо переходити від однієї дії до іншої. Перекладач відмінно впорався не тільки з відтворенням самої структури речення, а й вдало передав ту напружену атмосферу в даному епізоді.

Окрім описів подій та локацій цікавим елементом виступає вираження думок персонажами. Це може бути подив, розгубленість, злість, тощо. Наприклад, у тексті оригіналу автор прописує розгубленість таким чином: ***«Good heavens, child, I really don't know … I suppose it could … yes. I'm pretty sure it could … of course it could … I wouldn't like to risk it, though…it might have some very nasty results…»*** [72]. Думка незавершена, наявні вставні слова, звертання, що досить точно передає мовлення людини у складних, несподіваних ситуаціях. Щодо перекладу українською, то тут ми бачимо такий варіант: ***«О Господи, дитино, я справді не знаю... думаю, що можна було б... так, я майже впевнений, що можна... авжеж, можна... хоч я волів би не ризикувати... бо це могло б призвести до дуже неприємних наслідків...»*** [16]. Перекладачеві вдалося передати ту ж невизначеність та розгубленість персонажа Віллі Вонки, повністю зберігши оригінальну структуру речення, не вдаючись до інших перетворень.

Ще одним цікавим синтаксичним засобом, що наявний у повісті, є парцеляція. Як уже було згадано раніше, парцеляція використовується для увиразнення думок персонажа, виокремлення якоїсь конкретної думки та зосередженні на ній уваги. Так, у повісті Р. Дала ми знаходимо наступний приклад застосування цього засобу: ***«THEY … USED TO … READ!»*** [72]. Це

фрагмент з пісеньки Умпа-Лумпів про книжки, де наголошується на тому, що раніше діти читали, а не дивилися весь час телевізор. Цей рядок – своєрідна відповідь батькам, які не знають, чим зайняти свою дитину у вільний час. Думка висловлюється чітко та повільно, аби батьки таки зрозуміли надзвичайну важливість проблеми. В. Морозов зосереджує нашу увагу на цій проблемі ще більше. Він не просто по слову прописує істину, відокремлюючи кожну лексему трьома крапками. Більше того, він ділить слова на склади, так би мовити, пояснює дорослим людям важливість читання, наче дітям, – по складах: ***«Вони… ЧИ-ТА-ЛИ… КНИ-ЖЕЧ-КИ!»*** [16]. Переклад виконано вдало, хоча, бачимо, структуру речення дещо змінено для зосередження особливої уваги на проблемі.

Важливе місце в повісті відведено окличним реченням. Разом з питальними реченнями вони формують ту саму атмосферу дитячої допитливості, бешкетництва та щирих емоцій. Переважна більшість реплік дитячих персонажів повісті представлена саме окличними реченнями. Нижче наведемо декілька прикладів.

Найбільшу увагу автор сконцентрував саме на Чарлі та на його захопленні шоколадом та фабрикою Вонки. Дитина мріє спробувати найсмачніші в світі солодощі, потрапити на виробництво та дізнатися усі секрети майстра шоколаду: ***«Oh, how he loved that smell! And oh, how he wished he could go inside the factory and see what it was like!»*** [72]. В українському перекладі ми простежуємо майже ту саму ситуацію: ***«Ох, як же йому подобався цей запах! І як же він прагнув потрапити на фабрику й побачити, що ж там усередині»*** [16]. Втім, перекладач лише частково відтворив задумку автора. Окличним є лише перше речення, що ніби вказує, що найзаповітнішим бажанням хлопчика було саме скуштувати шоколад, а не потрапити на фабрику.

Окрім мрійливого захоплення окличні речення у повісті використовуються і для вираження не зовсім приємних емоції. Візьмемо,

наприклад, відчай. Родина Чарлі не належить до заможного класу. Кожного дня вони їдять лише суп з капусти, а шоколад з'являється лише раз на рік з нагоди дня народження хлопчика: ***«I'm starving! The whole family is starving!»*** [72]. Переклад В. Морозова також містить окличні речення, які у повній мірі передають становище родини: ***«Я просто вмираю з голоду! Ми всі такі голодні!»*** [16]. Збережена інтонація та вдало підібрані слова роблять це речення своєрідним проханням про допомогу.

Як вже зазначалося раніше, окрім окличних речень у повісті доволі розповсюджені й питальні, що є природнім, оскільки допитливість дітей не знає меж. Тож, приведемо деякі цікаві приклади.

Основна річ, якою цікавляться усі дитячі персонажі – це, безумовно, шоколадна фабрика: ***«Is it really true that Wonka's Chocolate Factory is the biggest in the world?»*** [72]. Відповідна зацікавленість простежується і в українському перекладі В. Морозова: ***«А чи справді шоколадна фабрика "Вонка" найбільша в світі?»*** [16]. Структуру речення максимально збережено. Переклад фрагменту можна вважати вдалим.

Також доволі цікавою в повісті виступає особистість містера Вонки: ***«And is Mr Willy Wonka really the cleverest chocolate maker in the world?»*** [72]. В українському перекладі ми також бачимо цю допитливість: ***«А чи справді містер Віллі Вонка найуміліший на світі виробник шоколаду?»*** [16]. Структура речення майже повністю відповідає оригінальній. Натомість, порядок слів дещо змінено. Це зумовлено різним характером мови-джерела та мови перекладу.

Отже, усі наявні синтаксичні засоби у тексті роблять його цікавим не тільки для прочитання, а й для дослідження. Прості, необтяжені описами речення, у поєднанні зі складними, з напруженою атмосферою роблять текст водночас доступним та цікавим. Прописані думки персонажів у різних настроях сприятимуть поповненню словарного запасу за рахунок численних вставних

слів. Парцельовані конструкції увиразнюють основні думки персонажів та роблять акцент на важливих речах. Те ж саме можна спостерігати і в перекладі В. Морозова українською мовою. Перекладач вдало зберігає структуру речень, думки персонажів, цікаво обігрує їх та надає тексту виразності та яскравості.

3.4. Графічні особливості

Окрім насиченої мовної складової повість має також і доволі яскраву графічну частину. Компонентами графічної складової виступають ілюстрації та шрифт, які було дбайливо збережено у цільовому тексті. Розглянемо кожен компонент детальніше.

Повість Р. Дала «Чарлі та шоколадна фабрика» – це не просто звичайний дитячий твір. Тут йдеться і про життя дітей у багатих та бідних сім'ях, і про вади суспільства, які актуальні й на сьогоднішній день, і, звичайно ж, про дива, які трапляються з тими, хто щиро в них вірить. Безумовно, така історія не могла обійтися без супровідних малюнків, особливо враховуючи той факт, що вона призначена для дітей. Ілюстраторами аналізованого нами видання виступають Квентін Блейк та Майкл Форман. Їх ілюстрації роблять процес читання цікавішим та доступнішим, допомагають дітям зануритися у світ казки та прожити усі пригоди разом з героями. Малюнки вдало доповнюють та супроводжують текст, допомагають краще зрозуміти зміст написаного (Рис. 3.1 і 3.2).

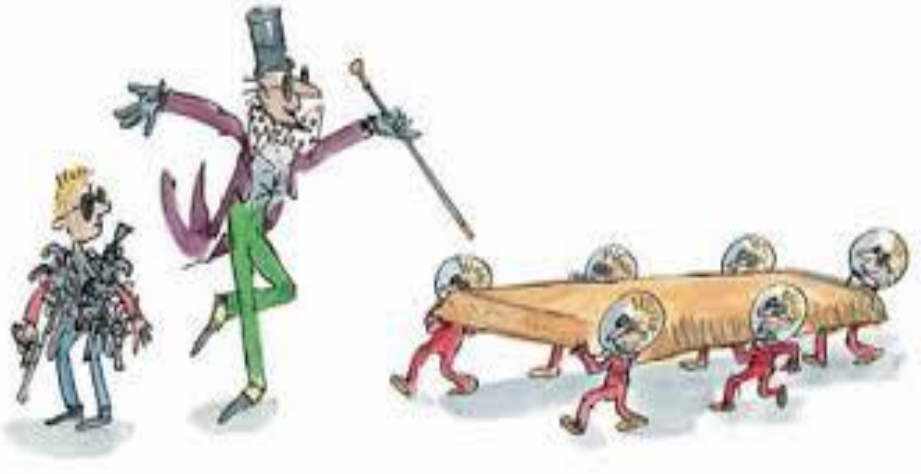

Рис. 3.1. Умпа-Лумпи

Рис. 3.2. Екскурсія на шоколадну гору

Також важливу роль у тексті відіграє шрифт. У книзі він повністю відповідає вимогам, що зазвичай висуваються до дитячої літератури, – він є і не

досить крупним, і не занадто дрібним, отже, не зашкодить зору. Стиль шрифту доступний читачам, і вони можуть без зусиль розібрати написане.

Однією з функцій, виконуваних шрифтом, є смислова та емоційно-підсилювальна функції. Зміна його розмірів вказує на певний сюжетний поворот, емоції або настрій персонажів. Наведемо приклад: ***«The one thing he longed for more than anything else was … CHOCOLATE»*** [72]. Перед читачем постає дев'ятирічний Чарлі, для якого єдина річ, яку хочеться отримати в подарунок на день народження, – це шоколад. В українському перекладі ми бачимо повне відтворення перекладачем цього фрагменту: ***«А понад усе він хотів... ШОКОЛАДУ»*** [16]. Його щиру емоцію та найзаповітніше бажання перекладач прописав саме так, аби читач зрозумів це у повній мірі. Великими літерами він передав інтонацію автора та настрій героя. Ідею оригіналу збережено і повністю відтворено, що робить переклад вдалим.

У повісті випадки переходу на великі літери досить розповсюджені. Наприклад: *«In the town itself, actually within sight of the house in which Charlie lived, there was an* ***ENORMOUS CHOCOLATE FACTORY!»*** [72]. Автор зобразив не стільки велику фабрику, як підкреслив до неї інтерес та захоплення нею. У свою чергу В. Морозов відтворює написане таким чином: *«У цьому місті, майже біля самої хати****нки****, де мешкав Чарлі, стояла* ***ВЕЛИЧЕЗНА ШОКОЛАДНА ФАБРИКА!»*** [16]. Тут великі літери у поєднанні з градаційним параметричним прикметником створюють в уяві читачів не просто велетенську фабрику, а увиразнюють ту емоцію, з якою автор описує це місце. До того ж, поєднання в одному реченні зменшено-пестливого суфікса зі збільшено-згрубілим робить цей контраст ще виразнішим. Переклад виконано вдало. Перекладачеві, на нашу думку, вдалося прописати цей фрагмент насиченіше в емоційному плані, ніж оригінал.

Оскільки цей твір, в першу чергу, дитячий, емоції в ньому також по-дитячому щирі та справжні. Ось, наприклад, таке речення: ***«IT'S THE FIFTH***

GOLDEN TICKET, MOTHER, AND I'VE FOUND IT!» [72]. Маленький Чарлі все своє життя вірив у дива, і ось нарешті його мрія здійснилася. В тексті оригіналу автор прописує слова хлопчика саме так, аби показати усю неймовірну радість та захоплення цією подією. Переклад В. Морозова також містить в повній мірі збережений фрагмент: ***«ЦЕ П'ЯТИЙ ЗОЛОТИЙ КВИТОК, МАМО, І Я ЙОГО ЗНАЙШОВ!»*** [16]. Перекладач міг би просто прописати цю репліку літерами звичайного розміру зі знаком оклику в кінці, але він вирішив повністю відтворити оригінальний авторський варіант для зображення усієї грандіозності ситуації та невимовної радості дитини.

Отже, переклад книги українською, виконаний В. Морозовим, заслуговує на високу оцінку. Перекладачеві вдалося повністю відтворити авторську ідею, передати атмосферу казки на всіх рівнях: фонетичному, лексико-граматичному, синтаксичному, графічному тощо. Він вдало передав ритміку віршів, зберігши при цьому теми, доступність і цікавість; у більшості випадків йому вдалося відтворити звукові анафори, асонанси, дисонанси, точні рими, звукові нісенітниці. Лексичне наповнення перекладу відзначається вдало збереженими епітетами, метафорами, фразеологізмами тощо. Вважаємо за важливе відзначити вправне вживання перекладачем параметричних лексем і його особливу любов до пейоративних і демінутивних суфіксів, якими текст перекладу просто насичений. Щодо синтаксису, то речення у перекладі, як і в повісті мовою-джерелом, здебільшого прості. Складні речення, як і в англійському варіанті, використано тільки для нагнітання ситуацій та підготовки читача до несподіваного сюжетного повороту. Перекладач врахував навіть такі деталі, як зміна розміру шрифту. Цим самим він зміг передати ту щирість емоцій та атмосферу казки, якими пронизано повість.

Підсумовуючи усе вищенаведене, можна зробити загальний висновок. Переклад повісті українською мовою В. Морозовим – гідний переклад, в якому якісно відтворено та збережено авторський стиль письменника.

РОЗДІЛ 4
ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Оскільки тема магістерської роботи – «Відтворення лінгвальних особливостей англомовної дитячої літератури в українських перекладах», передбачає проведення досліджень в сфері перекладу в приміщенні офісу обладнаному персональними комп'ютерами (далі ПК) з візуальними дисплейними терміналами (далі ВДТ), тому нижче розглянемо заходи по забезпеченню безпеки, виробничої санітарії, гігієни праці і пожежної безпеки для офісного приміщення або кафедри університету.

4.1. Аналіз потенційних небезпек

На основі аналізу роботи наявного обладнання і посадових обов'язків фахівця у приміщенні офісу обладнаному ПК з ВДТ, виявлені наступні небезпечні та шкідливі виробничі фактори, здатні привести до травм або ушкодження здоров'я працівників.

Перш за все існує можливість ураження електричним струмом. Це відбувається через порушення правил з електробезпеки або через нераціональні дії персоналу при виконанні посадових обов'язків. Як наслідок – електротравми різного ступеню важкості або навіть летальні наслідки.

Другою найпоширенішою небезпекою в офісі або аудиторії є механічне травмування. Персонал може зазнати травм внаслідок нераціонального розташування робочих місць, що викликано порушенням вимог ергономіки.

Ще одною розповсюдженою небезпекою для персоналу є підвищене нервово-психічне навантаження. Воно є наслідком специфіки роботи: постійний контакт із замовниками, колегами по роботі та керівництвом при розв'язанні

робочих питань. Ці моменти можуть буди досить конфліктними та суперечливими. Як наслідок – емоційний дискомфорт, роздратування, емоційна нестабільність призводить до захворювань нервової системи, зниження працездатності та відсутності мотивації.

При редагуванні текстів, їх перекладі та дослідженнях спеціаліст основний робочий час проводить працюючи за комп'ютером. Відомо, що робота користувача ПК вимагає тривалого статичного напруження м'язів спини, шиї, рук і ніг. Тож будь-яка нераціональна або неправильна організація та обладнання робочого місця не забезпечує правильного та комфортного положення при роботі за комп'ютером. Це призводить до швидкої втоми, до помилок, зниженню працездатності та кістково-м'язовим порушенням.

Важливим також є освітлення робочого місця. Воно не повинно бути недостатнім або надмірним. У зв'язку з несправністю, неправильним вибором освітлювальних приладів, та з нераціональним розташуванням робочих місць стосовно джерел природного та штучного освітлення маємо такі наслідки як виконання помилкових дій, погіршення зору або ефект засліплення.

Мікроклімат у робочих приміщеннях, зокрема в офісі, має бути сприятливим. Незадовільні параметри мікроклімату, а саме підвищена або знижена температура, вологість і рухливість повітря, у зв'язку з відсутністю, неправильним вибором та використанням неякісних систем вентиляції, кондиціювання повітря, приводять до підвищеної стомлюваності, та як наслідок до помилок, зниженню працездатності, можуть бути причиною застуди.

Нераціональні дії персоналу в умовах надзвичайних ситуацій, внаслідок не своєчасного оповіщення, неякісної підготовки персоналу правилам дій в умовах надзвичайних ситуацій або якісної організації дій персоналу керівництвом, призводять до паніки, невиправданих травм та загибелі людей.

Також існує небезпека загоряння через порушення правил протипожежної безпеки, використання несправного або неякісного електрообладнання,

відсутність систем пожежної сигналізації і пожежогасіння. Все це призводить до пожежі. Наслідками можуть бути опіки та травми різного ступеню важкості, летальний наслідок, а також значні матеріальні збитки.

4.2. Заходи щодо забезпечення безпеки

Приміщення, у якому здійснюються заходи пов’язані з виконанням аналізу та дослідження текстів та їх перекладу – це спеціалізоване офісне приміщення яке обладнане ПК з ВДТ.

Такі електроприлади як кондиціонери, ксерокси, освітлювальні прилади, персональні комп'ютери та принтери зазвичай використовуються в офісних приміщеннях при роботі.

За умови недотримання правил безпеки або несправності вищезазначеного устаткування виникає небезпека ураження електричним струмом. Натомість, є низка важливих факторів, які визначають наслідки ураження електричним струмом. До таких факторів належать опір організму, рід і частота струму, тривалість дії, умови навколишнього середовища та шляхи проходження струму через життєво важливі органи людини.

Аби запобігти ураженню електричним струмом, слід використовувати обладнання, яке відповідає вимогам, зазначеним у спеціальних нормативних документах. До них належать «Державні стандартні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» (далі – ДСанПіН 3.3.2.007-98), «Правила улаштування електроустановок» (далі – «ПУЕ»), ДСТУ Б В.2.5-82:2016 «Електробезпека в будівлях і спорудах. Вимоги до захисних заходів від ураження електричним струмом», НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила будови електроустановок. Електрообладнання спеціальних установок», НАПБ А.01.001-2014 «Правила пожежної безпеки в Україні»,

НПАОП 40.1-1.01-97 «Правила безпечної експлуатації електроустановок» (далі – «ПБЕЕ»), НПАОП 40.1-1.21-98 «Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів» (далі – «ПБЕЕС») та НПАОП 0.00-7.15-18 «Вимоги щодо безпеки та захисту здоров'я працівників під час роботи з екранними пристроями».

Згідно з «ПУЕ», «за ступенем небезпеки ураження електричним струмом, офіс належить до класу приміщень без підвищеної небезпеки, де відсутні умови, які створюють підвищену та особливу небезпеку» [57, с. 75].

Згідно з розділом 1.7 – «Заземлення і захисні заходи від ураження електричним струмом» – «ПУЕ», «обладнання офісу має основну ізоляцію струмовідних частин, яка забезпечує захист від прямого дотику та подвійну, яка складається з основної та додаткової ізоляції, для забезпечення захисту від ураження електричним струмом у разі пошкодження основної ізоляції» [57, с. 88].

Відповідно до вимог п. 6.7.4. НПАОП 40.1-1.21-98 «ПБЕЕС» «усі доступні для доторкання металеві деталі електрообладнання у приміщенні з ПК, які можуть опинитись під напругою, у випадку пошкодження ізоляції, з'єднані з заземлювальним пристроєм» [51, с. 56].

Оскільки офісне приміщення за ступенем небезпеки ураження електрострумом належить до 1-го класу, тому відповідно до вимог п. 6.7.6 НПАОП 40.1-1.21-98 «ПБЕЕС» та додатку №1 до НПАОП 40.1-1.01-97 «ПБЕЕ» «користувачі ПК пройшли інструктаж з електробезпеки з оформленням в журналі інструктажу та мають I групу з електробезпеки» [51, с. 57].

Працівник офісу може зазнати механічного травмування за певних причин. До них належать нераціональне розташування робочих місць, занедбаність робочих місць у зв'язку з недбалістю та неуважністю працівників. Для уникнення травматизму згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-

обчислювальних машин» розроблено зручне та раціональне розташування робочих місць, збільшена відстань між ними. Так, «площа на одне робоче місце має становити не менше ніж 6,0 м^2, а об'єм не менше ніж 20,0 м^3. Поверхня підлоги має бути рівною, неслизькою, з антистатичними властивостями» [24, с. 3].

У зв’язку зі стресовими ситуаціями та нервово-емоційними навантаженнями у працівників може виникнути ймовірність захворювань загально-невротичного характеру.

Для зменшення кількості випадків нервово-емоційного напруження, негативних наслідків гіподинамії та перевтоми згідно з ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» для працівників офісу передбачені спеціальні перерви для відпочинку. Такі перерви слід робити кожні дві години. Середня тривалість відпочинку – 15 хвилин. Також мають бути обладнані приміщення для фізичного та психологічного відпочинку. В таких приміщеннях мають бути передбачені пристрої для приготування й роздачі напоїв та їжі для швидкого гамування голоду та місця для занять фізичною культурою [24, с. 10].

Для покращення відносин у колективі слід проводити тренінги з психологами на теми адаптації та поведінки у нових умовах.

Робоче місце працівника офісу має відповідати усім вимогам ергономіки. Повинні бути враховані особливості трудової діяльності згідно з ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин». Дотримання вищезазначених правил зменшить травмування та забезпечить комфортну роботу на робочому місці [24, с. 7].

«Висота робочої поверхні столу з ПК повинна бути в межах 680-800 мм. У свою чергу, ширина і глибина повинні мати рекомендовані розміри: ширина –

600-1400 мм, глибина – 800-1000 мм. Робочий стіл повинен також мати простір для ніг висотою 600 мм, шириною – 500 мм, глибиною на рівні колін – 450 мм, на відстані витягнутої ноги – 650 мм». Дотримання вимог щодо розмірів забезпечить комфортне виконання роботи та убезпечить від травмування та негативних наслідків» [24, с. 7].

4.3. Заходи з виробничої санітарії і гігієни праці

1. З'ясувати вихідні дані згідно варіанту:

Відповідно до вимог Державних санітарних норм та правил «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу», ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» і НПАОП 0.00-7.15-18 «Вимоги щодо безпеки та захисту здоров'я працівників під час роботи з екранними пристроями» було розроблено низку заходів з гігієни праці та виробничої санітарії для приміщень, обладнаних ПК з ВТД.

Недостатня або надмірна освітленість, неякісні або несправні освітлювальні прилади та, зокрема, нераціональне розташування робочих місць становлять загрозу для здоров'я працівників та подальших негативних наслідків. До цих наслідків належать зниження зору, постійна втома, зменшення продуктивності та якості праці, травми від короткого замикання неякісних та несправних освітлювальних приладів.

Відповідно до правил ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» та ДБН В.2.5-28-2018 «Природне і штучне

освітлення» в офісних приміщеннях, обладнаних ПК з екранним пристроєм передбачене використання природного та штучного освітлення [18, с. 20].

Природне освітлення має проникати у приміщення через світлові прорізи, які обов'язково мають бути орієнтовані на південь і забезпечувати коефіцієнт природної освітленості (КПО) не нижче 1,5%. Аби захистити поверхні екранів та клавіатури від прямого потрапляння сонячних променів та уникнути дискомфорту під час роботи, необхідно застосовувати жалюзі для вікон та інше сонцезахисне обладнання [18, с. 20].

Варіант 14

Розміри приміщення (А х В х Н), м : 6 х 4 х 2,8

Тип світильника: ЛВО (растровий)

L/h: 1,4

Колір стелі, стін, підлоги (ρст, ρс, ρп), %: 70%, 50%, 30%

2. Розрахувати кількість рядів світильників у приміщенні N_p :

$$N_p = \frac{B}{(H - h_p) \cdot [L/h]}, \text{ шт};$$

$$N_p = \frac{4}{(2{,}8 - 0{,}8) \cdot [1{,}4]} = \frac{4}{2 \times 1{,}4} = \frac{4}{2{,}8} = 1{,}42 \approx 2 \text{ шт.}$$

3. Визначити максимально припустиму відстань між рядами світильників L_{max} :

$$L_{max} = \frac{B}{N_p} = \frac{4}{2} = 2 \text{ м.}$$

4. Визначити значення індексу приміщення *i*, що характеризує співвідношення розмірів освітлювального приміщення і висоти розміщення світильників:

$$i = \frac{A \cdot B}{(H - h_p) \cdot (A + B)} = \frac{6 \times 4}{(2{,}8 - 0{,}8) \times (6+4)} = \frac{24}{20} = 1{,}2$$

5. Визначити значення коефіцієнта використання світлового потоку η, створюваного світильниками вибраного типу.

$\eta = 47$

6. Визначити сумарний світловий потік освітлювальної установки у даному приміщені Φ_Σ:

$$\Phi_\Sigma = \frac{E_H \cdot A \cdot B \cdot k_з \cdot z}{\eta} = \frac{300 \times 6 \times 4 \times 1{,}4 \times 1{,}1}{47} = \frac{11088}{47} \approx 236 \text{ лм.}$$

7. Визначити умовну загальну кількість світильників у приміщені $N^*_{св}$:

$$N^*_{св} = \frac{A \cdot B}{L^2_{\max}} = \frac{6 \times 4}{2^2} = \frac{24}{4} = 6 \text{ шт.}$$

8. Розрахувати світловий потік умовного джерела світла $\Phi^*_л$:

$$\Phi^*_л = \frac{\Phi_\Sigma}{N^*_л} = \frac{236}{24} = 9{,}8 \text{ лм.}$$

$N^*_л$ – загальна кількість ламп у світильнику, яка розраховується за формулою:

$$N^*_л = N^*_{св} \cdot n = 6 \times 4 = 24 \text{ шт.}$$

9. Вибрати тип стандартної лампи з найближчим значенням фактичного світлового потоку лампи $\Phi_л$ і знайти коефіцієнт m (співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи $\Phi^*_л$ та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи $\Phi_л$):

$$m = \frac{\Phi^*_л}{\Phi_л} = \frac{9{,}8}{1050} \approx 0{,}009$$

10. Визначити оптимальну (фактичну) кількість світильників у приміщенні $N_{св}$:

$$N_{св} = N^*_{св} \cdot m = 6 \times 0{,}009 = 0{,}054 \approx 2$$

11. Визначити фактичну кількість ламп у приміщенні $N_л$:

$$N_л = N_{св} \cdot n \ = 2 \times 4 = 8 \ шт.$$

12. Визначити загальну розрахункову освітленість $E_р$ у приміщенні, що створюється при застосуванні стандартних ламп:

$$E_р = \frac{Ф_л \cdot N_л \cdot \eta}{A \cdot B \cdot k_з \cdot z} = \frac{1050 \times 8 \times 47}{6 \times 4 \times 1{,}4 \times 1{,}1} = \frac{394800}{36{,}96} \approx 10681{,}81 \ лк.$$

Окрім освітлення необхідно також враховувати якість та температуру повітря у приміщенні. Нераціональне розташування обладнання для обігріву чи охолодження повітря та їх несправність зазвичай призводить до таких негативних наслідків для здоров'я персоналу як застуди, проблеми з дихальними шляхами або перегрівання.

Метеорологічні умови для приміщенні з комп'ютеризованими робочими місцями, такі як температура, відносна вологість та швидкість переміщення повітря повинні повністю відповідати вимогам ДСН 3.3.6.042-99 «Державні санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень». Вид роботи, що виконується у приміщенні офісу з ПК, належить до категорії 1б – легка робота. Отже, для даного приміщення передбачені наступні оптимальні значення параметрів мікроклімату:

- у холодний період року: температура 21-23°С; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,1 *м/с*;

- у теплий період року: температура 22-24°С; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,2 *м/с* [25, с. 12].

Відповідно до вимог ДБН В.2.5-67:2013 «Опалення, вентиляція та кондиціонування», з метою забезпечення оптимальних параметрів мікроклімату в офісному приміщенні обладнаному ПК з екранним пристроєм передбачена система централізованого водяного опалення з радіаторами, а на теплий період передбачений побутовий кондиціонер [20, с. 24].

Для забезпечення оптимального повітрообміну у приміщенні офісу передбачена система механічної припливно-витяжної вентиляції, яка забезпечує 3-кратний обмін повітря за годину [20, с. 15].

Оптимальні рівні позитивних (*n*+) і негативних (*n*–) іонів у повітрі офісного приміщення з ЕП мають відповідати вимогам додатку 3 ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» і становлять: $n+ = 1500\text{-}30000$ (шт. на $1\ см^3$); $n– = 3000\text{-}5000$ (шт. на $1\ см^3$). Підтримку оптимального рівня легких позитивних і негативних аероіонів у повітрі на робочих місцях забезпечують за допомогою біполярних коронних аероіонізаторів [24, с. 15].

4.4. Заходи безпеки у надзвичайних ситуаціях

4.4.1. Заходи з пожежної безпеки

Заходи по забезпеченню пожежної безпеки для приміщення офісу обладнаного ПК з ВДТ розроблені відповідно до вимог НАПБ А.01.001-14 «Правил пожежної безпеки в Україні».

З аналізу речовин і матеріалів, що використовуються в приміщенні офісу обладнаному ПК з ВДТ, згідно ДСТУ EN 2:2014 «Класифікація пожеж (EN 2:1992, EN 2:1992/A1:2004, IDT)» можливі пожежі слід віднести до класу Е – горіння електроустановок, що перебувають під напругою до 1000 В [26, с. 2]. Відповідно до вимог ДСТУ Б. В.1.1-36:2016 «Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою» приміщення офісу належить до категорії В – пожежонебезпечна [27, с. 10].

Згідно з ДБН В.1.1-7:2016 «Пожежна безпека об’єктів будівництва. Загальні вимоги» передбачено наступні шляхи евакуації із приміщення офісу обладнаного ПК з ВДТ, працівників на випадок пожежі:

1) ведуть із приміщень першого поверху назовні безпосередньо через коридор, вестибюль, сходову клітку або сходи;

2) ведуть з будь-якого надземного поверху, крім першого: через коридор, хол, покрівлю або її ділянку, що відповідає вимогам 7.3.12 цих норм, до сходової клітки або сходів; безпосередньо до сходової клітки;

3) ведуть з цокольного, підвального, підземного поверхів – назовні безпосередньо, через сходи, сходову клітку, які мають вихід назовні безпосередньо, або через коридор, який веде до таких сходів, сходової клітки;

4) сусіднє приміщення на тому ж поверсі, яке забезпечене виходами, зазначеними у підпунктах 1, 2, 3 [16, с. 16].

Згідно з вимогами ДБН В.2.5-56:2014 «Системи протипожежного захисту» показано наявність засобів виявлення загорянь і пожеж у приміщенні офісу обладнаному ПК з ВДТ:

а) автоматичних сигналізаторів про пожежу – формують сигнали управління для систем протипожежного захисту, передають тривожні сповіщення до пристроїв передавання пожежної тривоги та попередження про несправність, сигналізують про виявлену несправність, яка може негативно впливати на роботу.

б) системи пожежної сигналізації – призначені для раннього виявлення пожежі та подавання сигналу тривоги для вжиття необхідних заходів (наприклад: евакуювання людей, виклик пожежно-рятувальних підрозділів, запуск протидимних систем пожежогасіння, здійснення управління протипожежними клапанами, дверима, відключенням або блокуванням (розблокуванням) інших інженерних систем та устаткування при сигналі «пожежа» [19, с. 11].

З огляду на пожежну небезпеку для приміщення офісу обладнаного ПК з ВДТ, передбачено систему автоматичного пожежогасіння та первинні засоби пожежогасіння згідно вимог «Правил експлуатації та типових норм належності вогнегасників». Як було зазначено раніше, приміщення офісу належить до категорії В – пожежонебезпечна. Також, крім категорії приміщення важливим фактором при виборі вогнегасника є предмети, які знаходяться в офісі. Це можуть бути матеріали з пластмаси, що легко плавляться, системи, що підключені до джерела електроенергії та різноманітні прилади для побутових потреб. Отже, для офісу треба обирати вуглекислотний або порошковий вогнегасник.

4.4.2. Порядок дій сил цивільного захисту при ліквідації наслідків стихійних лих

З метою усунення наслідків будь-якого стихійного лиха чи аварії залучаються різноманітні рятувальні угрупування або працездатне населення для виконання спеціальних робіт та рятувальних операцій. Якщо робота потребує особливої підготовки та спорядження, тоді залучаються і додаткові загони, створені на базах будівельних, ремонтно-будівельних, будівельно-монтажних, шляхово-будівельних організацій і відділів комунального господарства.

При некатастрофічних стихійних лихах всі заходи організовуються керівниками районів чи населених пунктів або начальниками загонів служби порятунку. Головним завданням начальника цивільного захисту є прийняття рішень про проведення рятувальних і невідкладних робіт. Основними пунктами цього рішення є:

1) зосередження основних зусиль рятувальних загонів та введення їх на об'єкти робіт;

2) розрахунок початку і тривалості робіт;

3) управління силами, які виконують рятувальну операцію, забезпечення порядку та безпеки під час їх роботи.

Порятунок людей та будь-яких матеріальних цінностей є основним завданням при стихійних лихах. Послідовність виконання цього завдання буде залежати від характеру лиха, його наслідків, наявності та підготовки сил цивільного захисту, пори року, погодних умов та інших факторів. Існують також завчасно розроблені плани цивільного захисту на об'єктах господарювання, у яких визначено порядок приведення у готовність і дію рятувальних формувань при стихійних лихах. Плани складають на основі прогнозування можливих стихійних лих.

При ліквідації наслідків стихійних лих різного характеру проводяться наступні заходи:

1) сповіщають формування та працездатне населення про небезпеку стихійного лиха;

2) організовують управління рятувальними силами в районі лиха;

3) ведуться розвідки, встановлюється ступінь та масштаб руйнувань, затоплення, зараження, пожеж та інших даних;

4) виявляються об'єкти і населені пункти, яким загрожують наслідки стихійного лиха;

5) визначається склад та чисельність сил і засобів, які будуть залучені для рятувальних робіт;

6) організовується медична допомога потерпілим і здійснюється їх евакуація у лікувальні заклади, що виділені для подальшого безпечного перебування;

7) організовується громадський порядок в районі лиха;

8) організовується матеріальне, технічне і транспортне забезпечення;

9) проводиться низка інших заходів, що спрямовані на підготовку і забезпечення рятувальних робіт;

10) проводиться ліквідація наслідків стихійного лиха.

Успішний результат ліквідації наслідків стихійних лих перш за все залежить від вчасної організації і проведення розвідки. Стихійні лиха – це завжди причина аварій на спорудах і мережах різного характеру, великі руйнування, травми, психічні розлади та паніка. Тому захист населення, навколишнього середовища та промислових об'єктів від загрози природних факторів є важливим державним завданням [43].

Виконання будь-яких професійних та посадових обов’язків вимагає від працівника не лише глибоких знань в певній галузі. Важливу роль відіграє обізнаність людини в правилах та нормах процесу праці, її гігієни та безпеки. У розділі було наведено основні потенційні небезпеки, які можуть мати місце в офісних приміщеннях, а також розглянуто заходи для забезпечення безпеки при роботі в офісі. Було проведено розрахунки щодо типу освітлювальних приладів, їх потужності, кількості та розташування у приміщенні. Було розглянуто типи приміщень за класами пожежо- та вибухонебезпеки, проаналізовано типи пожежних сигналізацій та їх основних функцій. Нами було досліджено основний порядок дій при стихійних лихах будь-якого характеру та способи ліквідації їх наслідків. Проведені дослідження та розрахунки мають велику практичну користь і можуть застосовуватися як інструкція для безпечного та комфортного процесу праці та запобігання нещасних випадків на роботі.

ВИСНОВКИ

Дитяча література є цікавим об’єктом досліджень для науковців різних напрямків: психологів, літературознавців та перекладачів. Кожна дитяча книжка виконує не тільки пізнавальну та розважальну функцію. Вона, зокрема, пов’язує дорослий та дитячий світи, допомагає людям різних поколінь краще розуміти один одного. Також дитяча література, особливо перекладна, сприяє розвитку світогляду та уяви. Метою нашого дослідження було проаналізувати англомовні дитячі тексти на всіх рівнях (фонетичному, стилістичному, синтаксичному та графічному) та їх україномовні переклади.

Проблема визначення поняття текст і з’ясування особливостей, характерних для художніх текстів, порушувалася у численних працях вітчизняних та закордонних мовознавців: Л. Бархударова, В. Виноградова, В. Комісарова, І. Гальперіна, А. Загнітка та інших. Текст – це продукт мовленнєвого процесу, якому властиві цілісність, зв’язність, концептуальність, модальність та інформативність. Художній текст, в свою чергу, відрізняється від текстів інших видів здатністю впливати на почуття й думки читача за допомогою образів, приносити естетичне задоволення.

Різним аспектам дитячої літератури присвячено наукові розвідки таких вчених як І. Бойцун, Т. Качак, В. Кизилової, Л. Мацевко-Бекерської, Л. Овдійчук, О. Папуші, Д. Фергюсон та багатьох інших. Дитячою літературою є твори, написані спеціально дітей різних вікових категорій або твори, написані власне дітьми.

Дитяча література характеризується наявністю в ній різнорівневих мовних особливостей. Фонетичний – найперший рівень, на якому дитина пізнає світ, не вміючи читати та говорити. Для будь-якого дитячого твору найважливішими компонентами є милозвучність та ритмічність. Завдяки їм маленький читач набагато краще й без проблем сприймає та розуміє текст. Слід також зазначити,

що, окрім милозвучності, дитячі твори повинні мати певний розважальний характер, який зазвичай проявляється у таких фонетичних явищах як алітерація, асонанс, фонетичні нісенітниці та звуконаслідування.

Другий рівень – лексико-стилістичний. Для дитячої літератури, зокрема англомовної, характерна наявність у текстах тропів, порівнянь, сленгу, вигуків та інших лексичних та стилістичних засобів для створення яскравих образів. Подекуди такі тексти містять «промовисті» імена героїв, що характеризують їх з позитивного чи негативного боку. Наявність авторських неологізмів робить твори насиченішим та сприяє розвитку світогляду дитини.

Мовні одиниці синтаксичного рівня у дитячій літературі дещо відрізняються від використовуваних у літературі для дорослих. Речення у творах для дітей прості; надмірні описи, як правило, відсутні, аби процес читання не був надто складним. Натомість спостерігаються такі цікаві явища як парцеляція та неправильне вживання часових форм. Парцеляцію вживають для підкреслення якоїсь конкретної думки, для зосередження на ній уваги. Неправильне вживання часових форм, в свою чергу, застосовується, аби максимально наблизити читача до персонажів – таких самих дітей, які бешкетують, жартують і також можуть робити помилки. Завдяки такому прийому мова виглядає природньо. Також увагу привертають діалоги. У текстах для дітей вони часто є уособленням суперечок дітей з батьками або один з одним. Завдяки таким діалогам стає помітною різниця між поколіннями та світоглядами, що допомагає краще порозумітися людям різних вікових груп.

Важливим компонентом творів для дітей також є графіка. Малюнки – це відмінний інструмент для покращення сприйняття та запам’ятовування інформації. Вони здатні впливати на читача, викликаючи безліч емоцій та асоціацій. Шрифт також виконує низку важливих функцій у дитячих книжках: специфічна його форма може навіювати казковий настрій, правильний розмір та стиль полегшують процес читання та не шкодять зору. Інколи у дитячих текстах

відбувається зміна розміру шрифту в окремих фрагментах твору. До такого прийому вдаються, аби показати несподіваний сюжетний поворот, прояв емоцій персонажів чи просто для зосередження на чомусь уваги та підкреслення важливості.

В. Морозову у його перекладі повісті-казки Р. Дала «Чарлі та шоколадна фабрика» українською мовою вдалося зберегти і відтворити більшість лінгвальних особливостей оригінального тексту. Так, на фонетичному рівні перекладач уміло відтворив асонанс та точну риму, зберіг віршовий розмір та ритміку пісень з мінімальними втратами їх змісту. Також був застосований прийом фонетичної гри – навмисне вживання правильного та неправильного наголосів у одному й тому ж слові. В цьому випадку перекладач вдався до творчості, адже в оригінальному тексті такі прийоми не простежуються.

Лексико-стилістична складова повісті представлена порівняннями, метафорами, вигуками, емоційно-забарвленою лексикою, фразеологізмами. Автор детально прописав кожного персонажа, наділив неповторними особливостями, надав позитивну чи негативну оцінку. У перекладі В. Морозова на даному рівні було вдало відтворено усі ці лексико-стилістичні засоби для якнайповнішої передачі реалій казкової повісті. Особливо вирізняється оперування перекладачем суфіксами суб’єктної оцінки. Його уміла гра словами з пейоративними (збільшено-згрубілими) та демінутивними (зменшено-пестливими) суфіксами увиразнює реалії казкового світу, описаного в повісті, робить їх яскравішими та переконливішими.

Щодо синтаксичного рівня, то, як в оригінальній повісті, так і у її перекладі зазвичай вживаються прості речення. Ускладнюються вони лише для нагнітання ситуації, зображення певної задумливості чи розгубленості персонажів. Перекладач вправно відтворив ідеї автора оригіналу, зберігши структуру речень. І оригінал, і переклад мають майже ідентичні фрагменти з парцельованою конструкцією. Відмінність їх полягає лише в тому, що

парцелювання в англійському тексті відбувається на рівні слів, а в українському – на рівні складів. Цим перекладач ще більше наголосив на проблемі, яка розглядалася у тексті, та підкреслив її надзвичайну важливість.

Ілюстраторами аналізованого нами видання виступили Квентін Блейк та Майкл Форман. Малюнки вдало доповнюють написане і не відволікають увагу. В українському перекладі було збережено зміни шрифту в різних фрагментах тексту, які вдало транслюють щирі емоції маленького Чарлі. Настрій та казкова атмосфера повісті були дбайливо відтворені і на графічному рівні.

Результати проведеного дослідження можуть стати у нагоді при подальших порівняльних аналізах іноземної дитячої літератури та їх перекладів українською мовою.

SUMMARY

Children's literature is an interesting object of research for scholars in various fields: psychologists, literary critics and translators. Each children's book performs not only a cognitive and entertaining function. In particular, it connects the adult and children's worlds, helps people of different generations to better understand each other. Also, children's literature, especially translated, contributes to the development of worldview and imagination. Thus, the aim of our study was to analyze English-language children's texts at all levels (phonetic, stylistic, syntactic and graphic) and, accordingly, their Ukrainian translations.

Before directly analyzing children’s texts, we set ourselves the task of finding out what a text is in general and what features are characteristic of texts in the artistic category. The answer to these questions was found through a study of the works of domestic and foreign scientists: L. Barkhudarov, V. Vinogradov, V. Komissarov, I. Halperin, A. Zagnitko and others. We concluded that the text is a product of the speech process, which is characterized by integrity, coherence, conceptuality, modality and informativeness. Artistic text, in turn, differs from other types of texts in the ability to influence the feelings and thoughts of the reader through images, to bring aesthetic pleasure.

In the study of the concept and classification of children's literature, the work of such scientists as I. Boitsun, T. Kachak, V. Kyzylova, L. Matsevko-Bekerska, L. Ovdiychuk, O. Papusha, D. Ferguson and many others came in handy. We have found that children's literature is works written specifically for children of different ages or works written by children themselves.

The study of children's literature was divided by us on levels. The first level is phonetic one. This is the first level at which a child learns the world without being able to read and speak. So for any children's work the most important components are melodiousness and rhythm. Thanks to them, the child will perceive and understand

the text much better and without problems. It should also be noted that in addition to melodiousness, children's works must have a certain entertaining character, which is usually manifested in such phonetic phenomena as alliteration, assonance, phonetic nonsense and sound imitation.

The second level is lexical and stylistic. Children's literature, in particular English, is characterized by the presence of tropes, slang, exclamations and various images in the texts. The texts that we have chosen for the study contain interesting names of characters that characterize them and give certain positive or negative features. The presence of neologisms makes the lexical content more saturated and contributes to the development of the child's worldview.

The next level is syntactic one. In texts for children it looks a little different than in texts for adults. The first thing that caught our attention was the sentence. In works for children they are simple. Excessive descriptions are usually absent so that the reading process is not too complicated. Instead, there are such interesting phenomena as parcelling and misuse of temporal forms. Parcelling is used to emphasize a particular idea, to focus attention on it. The misuse of temporal forms, in turn, is used to bring the reader as close as possible to the characters - the same children who quarrel, joke and can also make mistakes. Thanks to this technique, the language looks natural. Dialogues also attract attention. In children's texts, they are usually the embodiment of children's disputes with their parents or with each other. Thanks to such dialogues, the difference between generations and worldviews becomes noticeable, which helps people of different ages to understand each other better.

When researching children's literature, it is impossible not to mention such an important component as graphics. Drawings are a great tool for improving the perception and memorization of information. They are able to influence the reader by evoking many emotions and associations. Also in the process of research, we paid attention to the font. It also performs a number of important functions in children's

books: its specific shape can inspire a fairy-tale mood, the right size and style facilitate the reading process and do not harm the eyesight. Also in children's font texts there is a certain feature, which is not observed in adult texts - a change in font size in some fragments of the work. This technique is used to show an unexpected plot twist, the expression of the characters' emotions or just focusing on something and emphasizing the importance.

After a detailed consideration of all the linguistic and stylistic features of children's literature, we conducted a practical comparative analysis. R. Dahl's fairy tale "Charlie and the Chocolate Factory" and its translation into Ukrainian by V. Morozov were taken for the thesis.

The analysis was started from the phonetic level. The original version of the story contains songs by Oompa Loompa miracle men with an educational connotation. In some places such phonetic phenomena as anaphora, assonance, exact rhyme can be traced in them. As for the story translated into Ukrainian, at this level the translator skillfully reproduced the above phenomena, preserved the rhythm of the songs with minimal loss of their content.

The lexical and stylistic component of the story is also quite rich. Comparisons, metaphors, exclamations, emotional vocabulary, and phraseology are quite common. The author described each character in detail, endowed him with unique features, and gave a positive or negative assessment. In V. Morozov's translation at the lexical and stylistic level all these techniques were successfully reproduced. In addition, we can observe such a phenomenon as the use of suffixes of subjective evaluation. In one sentence, the translator compares words with pejorative (increased-rough) suffixes and words with diminutive (reduced-affectionate) suffixes. As if playing, he emphasizes the stoutness of one phenomenon and focuses on the puppetry of another.

The third level at which we conducted a comparative analysis of texts is syntactic. As in the original story, in its translation the sentences are also usually simple. They are complicated only to inflate the situation, to depict a certain

pensiveness or confusion of the characters. The translator skillfully reproduced not only the idea of the author of the original, but also the structure of the sentences. Parcelization is also present in both versions.

Like any high-quality children's work, the story of Charlie is also accompanied by bright and witty illustrations. The book was illustrated by Quentin Blake and Michael Foreman. Drawings successfully complement what is written and do not distract attention. Also in both versions of the story there are changes in the font in various fragments of the text, which successfully convey the sincere emotions of little Charlie. In general, the translator took into account and was able to convey the mood and fairy-tale atmosphere of the story.

Analyzing the novel by R. Dahl and its Ukrainian translation by V. Morozov, it should be noted that both works can be confidently attributed to the category of quality children's literature. In addition, the translation was successful. All important components are skillfully reproduced at each level of the text. The results of the study may be useful in further comparative analyzes of foreign children's literature and their translations into Ukrainian.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Англомовні загадки Матінки Гусині, з українським перекладом Віктора Марача : електрон. версія. URL : http://petryk.com.ua (дата звернення: 04.10.2019).

2. Арзамасцева И. Н. Детская литература : учебник для студ. высш. пед. учеб. заведений. М. : Академия, 2005. 576 с.

3. Аристотель. Сочинения : в 4-х т. / пер. с древнегреч., общ. ред. А. И. Доватура. М. : Мысль, 1983. Т. 4. 830 с.

4. Балагура Т. Самостійний крок до дитини // Книжковий клуб. 2003. № 1. С. 48–49.

5. Баран У. С. Специфіка комунікації у літературі для дітей та юнацтва (на матеріалі німецькомовної прози) : дис. ... канд. філол. наук : [спец.] 10.01.04 «Література зарубіжних країн» / Таврійський національний ун-т ім. В. І. Вернадського. Сімферополь, 2008. 234 с.

6. Бархударов Л. Язык и перевод. М. : Международные отношения, 1975. 239 с.

7. Бобина Т. О. Современная литература для детей: темы и жанры : учеб. пособие для студентов, обучающихся по спец. 071201 «Библиотечно-информационная деятельность». Челябинск : Челяб. гос. академия культуры и искусств, 2013. 191 с.

8. Богданець-Білоскаленко Н. Дитяча література. Твори українських письменників ІІ половини ХХ – початку ХХІ століть : навч. посіб. К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. 480 с.

9. Бойцун І. Є. Дитяча література : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луганськ : ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка», 2013. 319 с.

10. Винник В. М. Дитяча література : до проблеми бінарності текстів // Вісник Житомирського держ. університету. Філологічні науки. 2011. Вип. 60. С. 197–199.

11. Виноградов В. О языке художественной литературы. М. : Гослитиздат, 1959. 654 с.

12. Вовк У. С. Поняття дитячої літератури та її художня специфіка. Львів : Національний університет «Львівська Політехніка», 2002. 554 с.

13. Гальперин И. Р. Текст как обьект лингвистического исследования. М. : КомКнига, 2006. 144 с.

14. Гнідець У. Література для юнацтва: простота і складність наративного дискурсу (на прикладі роману «Маргаритко, моя квітко» Крістине Нестлінгер) // Слово і час. 2012. № 10. С. 36–41.

15. Дал Р. Матильда. К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. 272 с.

16. Дал Р. Чарлі і шоколадна фабрика : електрон. версія. URL : https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=665 (дата звернення: 07.09.2020).

17. ДБН В.1.1-7:2016. Пожежна безпека об’єктів будівництва. Загальні вимоги. [Чинний від 2016-16-10]. К. : Мін. регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 2017. 35 с.

18. ДБН В.2.5-28-2018. Природне і штучне освітлення. [Чинний від 2019-28-02]. К. : Мінрегіон України, 2018. 137 с.

19. ДБН В.2.5-56:2014. Системи протипожежного захисту. [Чинний від 2015-07-01]. К. : Мін. регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 2015. 127 с.

20. ДБН В.2.5-67:2013. Опалення, вентиляція та кондиціонування. [Чинний від 2014-01-01]. К. : Мін. регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 2013. 147 с.

21. Дев’ятко Н. Дискусія з хвостиком» про дівчачі й хлопчачі цінності в житті та літературі. URL : http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/434 (дата звернення 23.11.2020).

22. Долбенко Т. Проблеми вікових і психологічних особливостей підлітків-читачів у XX столітті у системі активізації їхньої пізнавальної діяльності // Вісник книжкової палати. 2006. № 6. С. 21–24.

23. Долбенко Т. Розвиток художнього смаку та кола читання для розширення пізнавальної діяльності дітей // Вісник книжкової палати. 2004. № 1. С. 32–35.

24. ДСанПіН 3.3.2.007-98. Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин. [Чинний від 1998-10-12]. К. : Мін. охорони здоров’я України, 1998. 66 с.

25. ДСН 3.3.6.042-99. Державні санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень. [Чинний від 1999-01-12]. К. : Мін. охорони здоров’я України, 1999. 19 с.

26. ДСТУ EN 2:2014. Класифікація пожеж (EN 2:1992, EN 2:1992/A1:2004, IDT). [Чинний від 2016-01-01]. К. : Мін. економічного розвитку і торгівлі України, 2014. 7 с.

27. ДСТУ Б В.1.1-36:2016. Визначення категорій приміщень, будинків, установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою. [Чинний від 2017-01-01]. К. : Мінрегіонбуд України, 2016. 59 с.

28. Загнітко А. Лінгвістика тексту : хрестоматія / упорядники : А. Загнітко, Г. Монастирецька. Донецьк : ДонНУ, 2009. 164 с.

29. Зорівчак Р. Перекладна література для дітей як чинник формування особистості // Іноземна філологія. 2007. Вип. 119 (2). С. 3–9. URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/infil/2007_119_2/articles_2/Roksolana%20Zorivchak.pdf (дата звернення: 20.10.2020).

30. Ілюстрація як один із семіотичних рівнів структури дитячої книжки : електрон. версія. URL : https://studopedia.com.ua/1_333543_Ilyustratsiya-yak-odin-iz-semiotichnih-rivniv-strukturi-dityachoi-knizhki.html (дата звернення: 06.10.2019).

31. Камишанова Н. Як зацікавити учня книгою // Зарубіжна література в навчальних закладах. 2004. № 2. С. 64.

32. Качак Т. Б. Дитяча література: навчально-методичний посібник (для студентів спеціальностей «Початкова освіта», «Дошкільна освіта»). Івано-Франківськ : Тіповіт, 2014. 236 с.

33. Качак Т. Б., Круль Л. М. Зарубіжна література для дітей. К. : Академвидав, 2014. 416 с.

34. Кизилова В. В. Дитяча література : стан. Проблеми. Перспективи // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. 2006. № 10 (105). С. 58−61.

35. Колодій Є. О., Хавкіна О. М. Специфіка перекладу дитячої літератури // Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі» (м. Запоріжжя, 9 –10 квітня 2020 р.) / НУ «Запорізька політехніка», Ін-т управління та права. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2020. С. 341–345.

36. Комиссаров В. Теория перевода. М. : Высшая школа, 1990. 250 с.

37. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу : навч. посіб. К. : Юніверс, 2002. 280 с.

38. Корунець І. Теорія і практика перекладу. Вінниця : Нова Книга, 2003. 448 с.

39. Костецький А. Дещо про дитячу літературу. Українська дитяча література : хрестоматія. К. : Вища школа, 1992. 228 с.

40. Крисало О. В. Лінгвокультурні особливості перекладу збірки англомовного дитячого фольклору «Nursery Rhymes» російською та українською мовами // Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка. 2013. С. 57–63.

41. Лебедівна Л. Нові книжки для нових дітей // Книжник-Ревю. 2004. № 21–22. С. 35.

42. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці : Золоті литаври, 2001. 636 с.

43. Ліквідація наслідків стихійних лих : електрон. версія. URL : https://pidru4niki.com/18060203/bzhd/pislya_stihiynogo_liha (дата звернення: 13.11.2020).

44. Літературознавчий словник-довідник / за редакцією Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремка. К. : ВЦ «Академія», 2007. 753 с.

45. Лущевська О. Мультикультурний і критичний аналіз в системі вивчення дитячої літератури США : електрон. версія. URL : http://kazkarka.com/studiji/multykulturnyj-i-krytychnyj-multykulturnyj-analiz-v-systemi-vyvchennya-dytyachoji-literatury-ssha.html (дата звернення: 17.10.2020).

46. Мацевко-Бекерська Л. Дитяча література як форма діалогу культур : герменевтичний аспект. Вісник Центру дослідж. л-ри для дітей та юнацтва. Вип. 1. Центр дослідж. л-ри для дітей та юнацтва. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2011. 191 с.

47. Мельничайко В. Я. Лінгвістичний аналіз художнього тексту: завдання і методи. Тернопіль : Лілея, 1997. 112 с.

48. Мінцис Е. Лексико-стилістичні особливості перекладу літературної казки «Матильда» Роальда Дала : електрон. версія. URL : http://eprints.zu.edu.ua/21314/1/%D0%9F%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%BE%2C%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%86%D0%B8%D1%81.pdf (дата звернення: 06. 12. 2019).

49. НАПБ А.01.001-14. Правила пожежної безпеки в Україні. [Чинний від 2014-30-12]. К. : Мін. надзвичайних ситуацій України, 2014. 144 с.

50. Новальська Т. Читання в Україні в новому столітті // Вісник книжкової палати. 2002. № 12. С.21–24.

51. НПАОП 40.1-1.21-98. Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів. [Чинний від 1998-20-02]. К. : Держ. комітет України з нагляду за охороною праці, 1998. 114 с.

52. Овдійчук Л. М. Дитяча література. Модульний курс для студентів філологічних факультетів. Рівне : Тетіс, 2008. 314 с.

53. Огар Є. І. Дитяча книга : проблеми видавничої підготовки : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Львів : Українська академія друкарства, 2002. 160 с.

54. Панько О. І. Літературна казка «Матильда» Роальда Дала : особливості рецептивного кола читача-дитини // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Мовознавство. Літературознавство. 2015. Випуск 13. С. 216–224.

55. Папуша О. М. Наратив дитячої літератури: специфіка художнього дискурсу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : [спец.] 10.01.06 «Теорія літератури» / Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2004. 19 с.

56. Потапова А. Є. Відтворення стилістичних засобів у перекладі дитячої художньої літератури (на матеріалі українських, німецьких та російських перекладів творів Дж. Ролінґ) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : [спец.] 10.02.16 «Перекладознавство» / Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2011. 20 с.

57. Правила улаштування електроустановок. [Чинний від 2017-21-07]. Вид. офіц. К. : Мін. енерговугілля України, 2017. 617 с.

58. Ребрій О. В. Творчі виміри перекладу дитячої літератури // Філологічні трактати. 2012. Т. 4. № 2. С. 89–94.

59. Рецкер Я. Теория перевода и переводческая практика: очерки лингвистической теории перевода. М. : Международные отношения, 1974. 216 с.

60. Салюк Б. А. Perpetuum mobile дитячої літератури : типологія традиційних образів дитини-бешкетника. Донецьк : ЛАНДОН ХХІ, 2013. 215 с.

61. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.

62. Селігей П. О. Народжується текст… (З досвіду відомих авторів) // Мовознавство. 2015. № 1. С. 47–66.

63. Славова М. Волшебное зеркало детства. К. : Киевский университет, 2002. 92 с.

64. Словник лемківської говірки : електрон. версія. URL : бамбулька (дата звернення: 05.10.2020).

65. Хороб С. Слово – образ – форма : у пошуках художності. Івано-Франківськ : Плай, 2000. 200 с.

66. Чайдак Д. О. Дитяча література – невід’ємна складова всієї літератури : електрон. версія. URL : https://naurok.com.ua/dityacha-literatura-nevid-mna-skladova-vsi-literaturi-113989.html (дата звернення: 07.10.2019).

67. Чарлі-Варлі. Англійські народні пісеньки / укл. О. Мокровольський. К. : МП «Юніверс», 1998. 20 с.

68. Чудинова В. П. Homo legens 3: Памяти Алексея Александровича Леонтьева (1936-2004). М. : Школьная библиотека, 2006. 320 с.

69. Шалагінов Б. Дитинство і література: постмодерна візія // Всесвітня література в школах України. 2015. № 11. С. 2–6.

70. Cart M. Young Adult Literature: From Romance to Realism. Chicago : American Library Association, 2010. 242 p. URL : https://books.google.com.ua/books?id=un4RJ8rOTTgC&pg=%20PA5&dq=Young+adult+literature+and+culture&hl=en&ei=BJXJTri3C4Hg0QHljI0w&SA=X&oi=book_result&ct=result#v=onepage&q=Young%20adult%20literature%20and%20culture&f=true (дата звернення: 07.10.2019).

71. Children's Literature // Encyclopedia Britannica Online : електрон. версія. URL : https://www.britannica.com/art/childrens-literature (дата звернення: 05.10.2020).

72. Dahl R. Charlie and the Chocolate Factory : електрон. версія. URL : http://booksonline.com.ua/view.php?book=165028 (дата звернення: 10.09.2020).

73. Dahl R. Matilda : електрон. версія. URL : https://www.bookscool.com/en/Matilda/1 (дата звернення: 17.11.2019).

74. Ferguson D. Children's Literature Review. Farmington Hills, MI, United States : Cengage Learning, Inc, 2010. 239 p.

75. Nursery Rhymes. Lyrics, Origin and History : електрон. версія. URL : http://m.rhymes.org.uk (дата звернення: 07.10.2019).

76. Oberstein L.-K. Children’s Literature: New Approaches. New York : Palgrave MacMillan Print. 2004. 256 p.

77. Oxford Dictionary of Literary Terms. New York : Oxford University Press, 2008. 357 p.

78. Porter E. H. Pollyanna : електрон. книга. URL : http://www.gutenberg.org/files/1450/1450-h/1450-h.htm (дата звернення: 11.10.2019).

79. Seth Lerer. Children’s Literature. A Reader’s History from Aesop to Harry Potter. The Universite of Chicago Press, 2008. 396 p.

80. Thacker D., Webb J. Introducing Children's Literature: From Romanticism to Postmodernism. L. : Routledge, 2002. 208 p.

81. Twain M. The Adventures of Tom Sawyer. New York : Oxford University Press, 2007. 238 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Тези доповіді «Специфіка перекладу дитячої літератури»

(II ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі», 9-10 квітня 2020 Запоріжжя)

II ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі»

Частина І./ Наук. ред. О. Ю. Висоцький. Дніпро : СПД «Охотнік», 2019. С. 311–312.

Колодій Є.О.,
магістрантка спеціальності «Філологія»
(освітня програма «Германські мови та
літератури (переклад включно)»
Національного університету «Запорізька політехніка»
Хавкіна О.М.,
кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Національного університету «Запорізька політехніка»
Україна, м. Запоріжжя

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Дитяча література, безумовно, завжди отримувала багато уваги з боку науковців, літературознавців, психологів та педагогів. Це джерело не стільки фантазії та натхнення, скільки потужний інструмент для розвитку та виховання дитини. Прекрасною можливістю для маленьких читачів є можливість знайомитися з дитячою літературою, написаною іншими мовами (у перекладі), зокрема англомовною. Це зумовлено тим, що при прочитанні творів зарубіжних авторів дитина відкриває для себе не лише чарівний та непізнаний досі світ, а й знайомиться з абсолютно новою культурою та ментальністю іншого народу. Англомовні книжки також допомагають у вивченні іноземної мови та культури. Перекладачам дитячої літератури слід бути особливо уважними та обережними, тому що дитяча література (у тому числі і перекладна) формує у своїх читачів уявлення про світ, їх особистість, виховує відчуття краси слова, активно впливає на їх моральні та естетичні цінності, поведінкові шаблони тощо. Усе це пояснює актуальність пропонованого дослідження.

Метою цієї наукової розвідки є з'ясування специфічних проблем, з якими стикається перекладач дитячої літератури. Досягнення поставленої мети передбачає виконання низки завдань:

з'ясувати різницю між поняттями «дитяча література» та «література для дітей»;

визначити основні лінгвальні особливості літератури для юних читачів та причини важливості їх відтворення цільовою мовою.

Дитяча література – сукупність творів, призначених для читання дітьми різних вікових категорій, які створені з урахуванням специфіки дитячого сприйняття. Література для дітей є ширшим поняттям, аніж

дитяча література – це і література, створена спеціально для дітей, і така, яка створювалася для дорослого читача, але може бути цікавою і зрозумілою певним дитячим віковим категоріям. Література для дітей – завжди цікавий матеріал для дослідження. Це – органічна частина всієї художньої літератури: спільність історичного розвитку, творчого методу та ідейної спрямованості, жанрів, основної тематики, художніх засобів літератури для дорослих і дітей [2, с. 285].

До основних лінгвальних особливостей літератури, яким необхідно приділяти особливу увагу при трансляції художніх творів іншими мовами, відносяться засоби фоніки, синтаксису, лексико-стилістичні ознаки та графіка. Проаналізуємо специфіку відтворення кожного з цих компонентів при перекладі.

Для фоніки, як для звукової огранізації поетичного мовлення, характерними є різноманітні фонетичні явища, такі як алітерація: There was a little boy and a little girl, Lived in an alley; Says the little boy to the little girl, "Shall I, oh, shall I?" Says the little girl to the little boy, "What shall we do?" Says the little boy to the little girl, "I will kiss you!" [1]; асонанс: Twinkle, twinkle, little star, How I wonder what you are! Up above the world so high, Like a diamond in the sky! [5]; фонетичні нісенітниці: Fiddle-de-dee, fiddle-de-dee, The fly shall marry the humble bee [3, с. 9] та звуконаслідування: Baa baa black sheep, have you any wool? Yes sir, yes sir, three bags full! [5]. Використання та комбінування цих фонетичних явищ створює яскравий фонетичний малюнок, робить текст легким для розуміння та запам'ятовування. Тому є надзвичайно важливим намагатися зберегти їх у текстах цільовою мовою.

Лексико-стилістична складова англомовної дитячої літератури відзначається особливою насиченістю та доступністю для юної читацької аудиторії. Наявність у текстах різноманітних художніх засобів, сленгізмів, вигуків та яскравих портретів персонажів робить таку літературу цікавою не лише дітям, а і дорослій аудиторії. Літературна казка Р. Дала «Матильда» є прекрасною ілюстрацією якісного дитячого твору. У ній яскраво описано персонажів такими словами як appalling, astonishing, brilliant, enourmous, exceptional, extraordinary, formidable, genious, giant, large, powerful, remarkable, stunning, tiny, адекватний переклад яких допомагатиме чітко і безпомилково відрізняти позитивних героїв від негативних [4]. Часто у тексті зустрічаються фразеологізми та вигуки: alas, for heaven's sake, oh my gawd, thank goodness, to have one's best interests at heart, to lie through one's teeth, to make oneself scarce to scratch one's head [4]. Збереження їх у тексті перекладу створить більшу емоційність та виразність ситуації.

Вкраплення гіпербол та іронії також надають літературі для дітей

яскравого, насиченого характеру. Використання цих стилістичних прийомів викликає у читача бурхливі емоції та справляє сильне враження: "It seemed that bingo afternoons left her so exhausted both physically and emotionally that she never had enough energy left to cook an evening meal" [4, с. 51]. "Mr. Wormwood let out a yell that rattled the window-panes. "Ow-w-w!" he screamed. "Don't do that! Let go! You'll take half the skin off my forhead" [4, с. 28]. Тому так важливо зберегти їх, відтворюючи літературний твір іншою мовою.

Щодо передачі синтаксичних особливостей, то основну увагу при перекладі необхідно приділяти парцеляції, діалогам та граматичним аномаліям, адже саме вони є найпоширенішим явищем у дитячих текстах. Завдання, які виконують дані компоненти – виокремлення найголовнішого, створення певних акцентів на подіях, почуттях і думках, точна передача настрою та характеру мовця чи героя твору. Яскравим прикладом парцеляції в англомовній дитячій літературі є фрагмент з роману «Поллі́анна» американської письменниці Е. Портер: "I—just—wish—I could—dig—out the corners—of—her—soul!" she muttered jerkily, punctuating her words with murderous jabs of her pointed cleaning-stick. "There's plenty of 'em needs cleanin' all right, all right! The idea of stickin' that blessed child 'way off up here in this hot little room—with no fire in the winter, too, and all this big house ter pick and choose from!" [6, с.4]. Ця фраза належить одній із героїнь роману, служниці, яка прибирає кімнату для дівчинки; кожне її слово відокремлене, тому що промовляється разом із окремим рухом – тертям підлоги. Парцеляція показує, наскільки емоційним є бажання служниці «вичистити усі куточки душі» своєї господині.

У романі М. Твена «Пригоди Тома Соєра» знаходимо декілька цікавих прикладів граматичних аномалій: "Miss Charlotte she held her head up like a queen" [7, с. 76], "We seen a light..." [7, с. 52], "She done gone..." [7, с. 176], "I been to the circus three or four times" [7, с. 85], "Why I can't do that" [7, с. 91], "Shepherdson a-linkin after him with his gun in his hand and his white hair a-flying in the wind" [7, с. 77]. Можливо, вони уведені у текст, щоби показати через мовні помилки дитячість героїв, їх недосконалість. Якщо загубити наведені аграматизми при перекладі, цю характеристику персонажів буде загублено.

Діалоги в дитячих текстах мають свої особливості та дечим відрізняються від діалогів у тих же текстах для дорослих. Тут ми можемо спостерігати значно більше художніх засобів, жаргонізмів, які в свою чергу роблять розмову живою та насиченою. Досить часто в дитячих діалогах простежується сленг. Це природня потреба виглядати дорослим, виокремити своє власне коло спілкування або створити певну

групу за інтересами. Від середнього шкільного віку до підліткового змінюються теми діалогів та інтереси дітей, що, у свою чергу, розширює словниковий запас та кругозір читача. Подекуди в творах для дітей трапляються приклади певного непорозуміння дітей та дорослих, коли маленькі персонажі постають розумнішими та кмітливішими за своїх батьків або вчителів. Прикладом такого протистояння є діалог Матильди з батьком і пропозиція придбати книгу: 'Daddy,' she said, 'do you think you could buy me a book?' 'A book?' he said. 'What d'you want a flaming book for?' 'To read, Daddy.' 'What's wrong with the telly, for heaven's sake? We've got a lovely telly with a twelve-inch screen and now you come asking for a book! You're getting spoiled, my girl! [6, c.8]. Не менш важливою є графічна складова книги, а саме ілюстрації та шрифти. Вони виконують пізнавальну, виховну та естетичну функції, доповнюють написане, привертають увагу до головного, що хотів сказати автор або герої. Без графічних особливостей існування дитячої книжки практично неможливе. Будь-яка зміна розмірів або стилю шрифту може вказувати на якийсь сюжетний поворот, початок мови автора або настрій персонажів. Уявімо собі речення написане виключно великими літерами, де слова розділені крапками: "I! WANT. NEW. TOY". Перед читачем постає такий собі малюк, який вередує та просить собі нову іграшку, як зазвичай це всі роблять в дитинстві. Великі літери передають його інтонацію та настрій. І навпаки, читаючи наступне речення "Ok. You'll have it", ми бачимо батьків, які погоджуються з вимогами, їх тон невимушений і спокійний. У тексті, трансльованому іншою мовою, необхідно зберегти ці графічні особливості, бо інакше буде втрачено важливий емоційний компонент оригіналу.

Щодо ілюстрацій у дитячих книжках, зауважимо, що при оформленні дитячої книжки неважливо, які редактори чи програми використовувалися, чи все намальовано фарбами, чи в спеціальному додатку. Слід дотримуватися лише одного єдиного правила: оформлення має бути таким, щоб не відволікало від сприйняття інформації, а полегшувало процес пізнання та приносило естетичне задоволення.

Таким чином, доходимо певних висновків. Переклад літератури для дітей – надзвичайно важкий, трудомісткий та відповідальний процес, під час якого фахівцю необхідно враховувати багато різних факторів, зокрема такі лінгвальні особливості творів для юних читачів як фоніку, лексико-стилістичні та граматичні особливості, синтаксис, графічну складову тощо. Вважаємо подальші дослідження у цьому напрямку перспективними, оскільки вони сприятимуть якісному перекладу творів зі світової скарбниці дитячої літератури, роблячи їх доступними для

українських дітей, підлітків та юнацтва.

Список використаних джерел

1. Англомовні загадки Матінки Гусині, з українським перекладом Віктора Марача : електрон. версія. URL: http://petryk.com.ua (дата звернення: 04.10.2019).

2. Літературознавчий словник-довідник за редакцією Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Ковалева, В. І. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 753 с.

3. Чарлі-Варлі. Англійські народні пісеньки. Укл. О. Мокровольський. Київ : 1998. 20 с.

4. Dahl R. Matilda. L: Puffin Books, 1996. 240 p.

5. Nursery Rhymes. Lyrics, Origin and History : електрон. версія. URL: http://m.rhymes.org.uk (дата звернення : 07.10.2019).

6. Pollyanna by Eleanor H. Porter електрон. версія книги URL: http://www.gutenberg.org/files/1450/1450-h/1450-h.htm (дата звернення : 11.10.2019).

7. Twain M. The adventures of Tom Sawyer. New York : Oxford University Press, 2007. 238 p.